

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

**Stav foneticko-fonologické roviny u dětí
v době zápisu do ZŠ**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
PaedDr. Eva Suchánková, Ph.D.

Vypracovala:
Tereza Obrdlíková

České Budějovice, 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 29. března 2013

Podpis: .....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PaedDr. Evě Suchánkové, Ph.D. za cenné rady a odborné konzultace, které mi v průběhu psaní bakalářské práce poskytla.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje stavu foneticko-fonologické roviny u dětí v době zápisu do základní školy. Jednotlivé kapitoly práce se zabývají vývojem řeči, jazykovými rovinami, fonemickým sluchem, dyslalií. Další část práce se zabývá šetřením stavu výslovnosti a fonemického sluchu pomocí řízeného rozhovoru u dětí předškolního věku v běžných i logopedických třídách mateřských škol.

Klíčová slova: vývoj řeči, foneticko-fonologická rovina, výslovnost, fonemický sluch, dyslalie

Abstract

The bachelor thesis is focused on the state of the phonetic-phonological level at the time of children's entry into the primary school. The individual chapters of this work deal with the development of speech, language levels, phonemic hearing, dyslalia. The next section deals with the investigation of the state of pronunciation and phonemic hearing using the guided interview of pre-school aged children in ordinary classes or in speech therapy classes in the kindergartens.

Keywords: the development of speech, phonetic-phonological level, pronunciation, phonemic hearing, dyslalia

Obsah

Obsah	5
Úvod	7
1 Vývoj řeči	8
1.1 Fylogenetický vývoj řeči	8
1.2 Ontogenetický vývoj řeči	9
1.2.1 Předřečová stadia vývoje	9
1.2.2 Stadia vlastního vývoje řeči	10
1.3 Vývoj z hlediska signálních soustav	12
1.3.1 Vývoj řeči na úrovni první signální soustavy	13
1.3.2 Přejídná forma mezi první a druhou signální soustavou	14
1.3.3 Vývoj řeči na úrovni druhé signální soustavy	14
1.3.4 Začátky intelektuálníze řeči	14
1.3.5 Schéma vývoje řeči	15
1.4 Vývoj řeči z hlediska jazykových rovin	16
1.4.1 Foneticko-fonologická rovina	16
1.4.2 Lexikálně-sémantická rovina	16
1.4.3 Morfologicko-syntaktická rovina	17
1.4.4 Pragmatická rovina	18
2 Foneticko-fonologická rovina	19
2.1 Fonetická rovina	20
2.1.1 Hlediska zkoumání	20
2.1.2 Dělení hlásek českého jazyka	20
2.2 Fonologická rovina	22
2.2.1 Foném	22
2.2.2 Distinktivní rysy v českém jazyce	23

2.2.3	Modulační faktory souvislé řeči	23
2.3	Fonematický sluch	24
2.3.1	Rozvoj fonematického sluchu	25
2.3.2	Testy fonematického sluchu	26
2.4	Dyslalie (patlavost)	26
2.4.1	Zásady diagnostiky dyslalie	28
2.4.2	Příčiny dyslalie	28
2.4.3	Klasifikace dyslalie	28
2.4.4	Orientační vyšetření výslovnosti	30
3	Praktická část	31
3.1	Cíl výzkumu.....	31
3.1.1	Hypotézy.....	31
3.2	Charakteristika výzkumného vzorku	31
3.2.1	Stručný popis MŠ	32
3.3	Metodologie	33
3.4	Výsledky a jejich interpretace.....	34
3.4.1	Výslovnost.....	34
3.4.2	Četnost nesprávné výslovnosti hlásek	39
3.4.3	Fonematický sluch.....	42
3.4.4	Četnost chybně rozpoznávaných slov fonematickým sluchem.....	46
	Vyhodnocení výsledků	49
	Shrnutí.....	51
	Použitá literatura	52
	Přílohy.....	54

Úvod

Řeč je specificky lidská vlastnost, prostřednictvím řeči sdělujeme své nápady, myšlenky, nebo přání. Řeč se u člověka rozvíjí individuálně, avšak v předškolním věku by již měla být dobře vyvinutá jazyková schémata, slovní zásoba, přesná artikulace, pohotová komunikace. Pokud u dítěte v předškolním věku nejsou všechny tyto složky vyvinuty, je následující náprava většinou časově náročná a mnohem pracnější, než když se problém odhalí včas. Dítě s narušenou komunikační schopností může mít znesnadněný vstup do ZŠ tím, že se hůře učí, méně mluví, špatně se začleňuje do společnosti. To vše dopadá negativně na jeho psychiku.

V rámci mého studia na střední a následně vysoké škole pedagogické jsem si při praxích v mateřských školách všimla špatné výslovnosti dětí. Téma bakalářské práce „Stav foneticko-fonologické roviny u dětí v době zápisu do ZŠ“ jsem si vybrala hlavně proto, že mne zajímalo, jestli mají předškolní děti opravdu problémy s výslovností (resp. s fonematičným sluchem), či je to jen můj pocit. Cílem bakalářské práce tedy bylo prozkoumat a vyhodnotit výslovnost a fonematičký sluch u dětí předškolního věku ve vybraných mateřských školách ve Znojmě.

Bakalářská práce má výzkumný charakter a skládá se z části teoretické a části praktické. Teoretická část obsahuje dvě kapitoly a je zpracována na základě analýzy odborné literatury.

Obsahem první kapitoly je vývoj řeči, který je popisován z různých hledisek – fylogenetický vývoj, ontogenetický vývoj, vývoj z hlediska signálních soustav, vývoj z hlediska jazykových rovin. V druhé kapitole se věnuje pozornost foneticko-fonologické rovině, ve které se odráží problematika samohlásek a souhlásek českého jazyka. Je tam popsán fonematičký sluch, jeho rozvoj a testování. Také je tam zpracovaná dyslalie a její diagnostika, klasifikace, příčiny a orientační vyšetření výslovnosti.

Třetí kapitola je věnovaná praktické části, jejímž cílem je zjistit stav výslovnosti a fonematičkého sluchu u dětí předškolního věku pomocí řízeného rozhovoru. Výzkumná metoda má kvantitativní charakter.

1 Vývoj řeči

Řeč je praktickou zvukovou realizaci jazyka, zahrnuje motorické činnosti jako dýchání, fonaci (tvorbu hlasu), artikulaci (tvorbu hlásek) v oblasti artikulačních orgánů neboli mluvidel (NEUBAUER, 2007).

Vývoj řeči je možné posuzovat různými hledisky.

1.1 Fylogenetický vývoj řeči

Fylogenezí se rozumí historický vývoj celého druhu. Z hlediska fylogenetického existuje v historii vývoje člověka několik základních zlomů, které byly určující pro další společenské proměny a působily tlak na vyvolání potřeby rozvoje komunikace a tím i vývoje řeči (ŠKODOVÁ et. al., 2007).

V období třetihor (asi před osmnácti miliony let) už lidoop nebyl jen v korunách stromů, ale začal se pohybovat po zemi, kde hledal potravu. Díky tomu se postupně vyvíjí – začíná se napřimovat, zmenšuje se mu obličejová část lebky, zdokonaluje se mu jemná motorika předních končetin, které využívá při hledání potravy.

Před dvěma miliony let prapředek používá první nástroje, kterými si nejen usnadňuje hledání potravy, ale využívá je i jako zbraně.

Komunikace se rozvíjí hlavně v době, kdy se člověk začíná sdružovat do tlupy. Tato doba je asi před osmi tisíci lety a přináší značnou potřebu mezilidského sdělování. Z kosterních nálezů víme, že člověk neandertálský měl vyvinutou artikulační schopnost, i když nebyla v porovnání s dnešní řečovou schopností tak bohatá.

Vytváření řeči pravděpodobně souvisí s postupným ustálením reakce na určitý pronesený zvuk a dá se říci, že je podmíněno sociálním chováním lidí.

Základní etapy fylogenetického vývoje komunikace z pohledu (KUTÁLKOVÁ, 1996):

Nejprve zřejmě vznikly hlasem vytvářené zvuky, jimiž se vyjadřují pocity jako bolest, radost, hlad aj. (**složka projevovalá**). Není to specialita pouze člověka – své pocity vyjadřují (často velmi zřetelně) i zvířata. Tyto zvukové projevy vznikají i bez přítomnosti někoho dalšího. Např. když si způsobíme bolest, vydáme více nebo méně artikulovaný zvuk, ať jsme sami nebo ve společnosti někoho jiného. Není to ještě signál, že potřebujeme pomoc.

V další etapě vývoje už se zvuky vytvářely účelově, se snahou působit na jiné. Ani tyto zvuky nejsou vlastní jenom pro člověka. Některá společenství zvířat mají až překvapivě složité systémy dorozumívání pomocí zvuků, například varovné signály, svolávání, volání o pomoc, atp. (**složka vybavovací**).

Do třetí (pro člověka charakteristické) etapy vývoje dorozumívání patří vydávání zvuků za účelem sdělování myšlenek a také schopnost vnímat a pochopit to, co sdělují pomocí zvuků jiní (**složka dorozumívací**).

1.2 Ontogenetický vývoj řeči

Ontogenezi se rozumí individuální vývoj jedince od zárodku k zániku. Vývoj řeči u dítěte není samostatný proces – je také ovlivňován vývojem senzorického vnímání, motoriky, myšlení, atd. Vývojem řeči a myšlení se zabývalo mnoho vědců a většina z nich shodně dělí vývoj řeči na přípravná stadia (předřečové období) a stadia vlastního vývoje řeči (KLENKOVÁ, 2006).

U každého dítěte se řeč vyvíjí jinak. Může docházet ke zrychlení (resp. zpomalení) vývoje. Pořadí jednotlivých stadií vývoje by mělo zůstat zachované a žádné stadium nemůže být úplně vynechané.

1.2.1 Předřečová stadia vývoje

Ještě před narozením dítěte začínají nejrůznější předřečové projevy (např. polykací pohyby, dumláni palce, atd.), které připravují artikulační aparát ke skutečné řeči.

Vývoj řeči dítěte začíná novorozeneckým (kojeneckým) křikem. Patří sem první řečový projev hned po narození dítěte až do doby, kdy se proměňuje v melodičtější podobu zvuku dětské řečové produkce. První novorozenecký křik je reakce na změnu prostředí, změnu teploty, později na pocit hladu. Varianty křiku nejsou bohaté, ale brzy křik získává formantovou strukturu.

Kolem 8. – 10. týdne začíná období broukání, které postupem času přejde do období žvatlání. V této době jsou zvuky výsledkem „hry s mluvidly“ – nejdříve se objevují ty, které vznikají na rtech a mezi kořenem jazyka a patrem (stejně skupiny svalů, jako při sání mateřského mléka). Zvukový projev dítěte v této době získává bohatou melodičnost.

1.2.2 Stadia vlastního vývoje řeči

Období rozumění začíná mezi 8. a 9. měsícem, dítě obsah sdělení rozeznává podle melodie, přízvuku, zabarvení hlase mluvícího, tyto prvky se promítají i v jeho projevu. Období rozumění jednotlivým částem řeči je asi závislé na mluveném jazyce, v češtině jde o začátek prvního roku života.

Začátek napodobování zvuků je od 9. měsíce. Kolem 12. měsíce se napodobováním zvuků spojují slova s obsahovým významem. Asi ve dvou letech dítě spojuje slova do krátkých dvou – či víceslovných vět.

Pro orientaci (nikoli jako normu) uvádí (ZELINKOVÁ, 2008) činnosti, které může obvykle zvládnout dítě daného věku:

Věk 1 až 2 roky

- Napodobuje intonaci vět, které slyší, opakuje slova.
- Vynechává koncové a některé počáteční hlásky.
- Ukazuje na známé předměty nebo na věci, které by chtělo mít a snaží se je pojmenovat.
- Na vyzvání ukazuje části svého těla („Ukaž, kde máš nos, kolínka...“).
- Hraje si se slovy, opakuje oblíbená slova („papat, pití, tam, boty“...), tvoří slova vlastní.
- Používá 3–20 slov.
- Srozumitelnost řeči se zvyšuje ke konci druhého roku.

Věk kolem 2 let

- Rozumí asi 300 slovům, na otázky odpovídá ano/ne.
- Poslouchá velmi krátké jednoduché příběhy a pohádky.
- Používá asi 50 srozumitelných slov, jmenuje známé předměty.
- Kombinuje 2 slova do vět, např. sloveso a podstatné jméno („Máma dá. Tati podř. Bába veme...“).
- Spojuje slova, např. podstatné jméno a přídavné jméno.
- Asi 30% jeho výroků tvoří slovesa.

Věk 2 až 3 roky

- Řeč dítěte je srozumitelná ze 70%.
- Rozumí 500 slovům, používá asi 200 slov.
- Odpovídá na jednoduché otázky: „Co dělá (máma)? Kde je (táta)? Proč...? Kam...?“

Věk kolem 3 let

- Rozumí asi 900 slovům, používá asi 500 srozumitelných slov.
- Asi 15 minut vydrží naslouchat příběhům nebo pohádkám.
- Rozumí pojům velký – malý, nad – pod – před.
- Odpovídá na otázky (Kdo? Kde? Kolik?).
- Klade jednoduché otázky („Co jede? Kam jede? Proč to jede...?“).
- Užívá více sloves v přítomném čase, užívá i minulý čas.
- Používá zájmena já, můj, ty...
- Používá množné číslo.

Věk 3 až 4 roky

- Řeč se stává postupně srozumitelnou. Přetrvává vadná výslovnost hlásek r, ř, někdy též l a sykavek s – c – z, š – č – ž.
- Rozumí asi 1200 slovům, používá přibližně 800 slov.
- Reaguje na příkazy požadující vykonávání dvou činností („Dojdi do skříně a přines si čepici a šálu...“).
- Doplnuje poslední slovo do věty (Králík jí...mrkev).

Věk kolem 4 let

- Rozumí 1500–2000 slovům, používá jich 800–1500.
- Vypráví příběhy, vede konverzaci.
- Poznává škálu barev.
- Často klade otázky (Proč? Kdy? Jak?).
- Používá osobní zájmena, objevují se zvrtná zájmena se, si.
- Některé děti používají slovesa ve všech osobách.

1.3 Vývoj z hlediska signálních soustav

Veškerá nervová činnost člověka se dělí na tři části – **nižší nervová činnost** (vrozené formy chování), **první signální soustava** vyšší nervové činnosti (získané formy chování) a **druhá signální soustava** vyšší nervové činnosti. Jednotlivé části jsou spolu funkčně spjaty a dohromady tvoří nedílný celek (SOVÁK, 1986).

Nižší nervová činnost

Je zajištěna prostřednictvím **nepodmíněných reflexů**. Jsou to vrozené reakce nervové soustavy na smyslové podněty, které nejsou ovládány vůlí člověka – např. sání reflex, polykací reflex, atd.

Složitější vrozené reakce se nazývají **instinkty**. Většinou se jedná o zřetězení reflexů. Jsou usměrňované, ale ne vědomě řízené, mozkovou kůrou – např. pud rozmnožovací, mateřský, atd.

Emoce jsou reakce organismu, u kterých změna chování (psychické stránky) provází změna tělesné aktivity (fyziologické stránky) – např. strach/zvýšení tepu, atd.

Vyšší nervová činnost

Je zajištěna prostřednictvím **podmíněných reflexů**. Pojem zavedl I. P. Pavlov a formuloval podstatu teorie o učení (na základě testování psů).

Podněty pro podmíněné reflexy jsou označovány jako **signály**. Signály mohou být různého druhu i úrovně. Souhrn signálů určitého druhu tvoří **signální soustavu**.

První signální soustava

Je souhrnem signálů odrážejících realitu (fyzikální, chemické, biologické jevy) a je společná pro všechny organismy, u kterých se vyvinula vyšší nervová činnost.

Druhá signální soustava

Je souhrnem abstraktních signálů, které symbolizují realitu prostřednictvím řeči a jiných symbolů. Vyvíjí se pouze u člověka, který reaguje na abstraktní podněty stejně dokonale jako na podněty konkrétní. Člověk dovede zobecňovat, hledat souvislosti, vytvářet symboly, pojmy a tvořivě myslet.

Do druhé signální soustavy patří symboly vědecké, hudební, výtvarné, básnické a kromě toho i to, co se v mezilidských vztazích na základě řeči vytvořilo – např. mravních hodnoty. Z toho vyplývá, že výchova řeči je vlastně výchovou člověka v jeho nejvyšších hodnotách. Druhá signální soustava je víc než jenom řeč – není nikterak uzavřeným systémem, naopak je zde dána možnost dalšího jejího rozvoje i tvůrčí činnosti a neomezeným možností rozletu lidského ducha. Nebylo dosud prozkoumáno, kolik soustav se u člověka může vytvořit nad druhou signální soustavu (SOVÁK, 1986).

Druhá signální soustava se u člověka vytváří na základě první signální soustavy a má řídicí úlohu vzhledem k nižším útvarům (první signální soustavě i nižší nervové činnosti), ale je s nimi funkčně spjata. Pokud z nějakého důvodu řízení selže (např. reakce na zatím neznámý signál) přejímá řízení první signální soustava (resp. může dojít až na nižší nervovou činnost).

1.3.1 Vývoj řeči na úrovni první signální soustavy

Vývoj vlastní řeči dítěte na úrovni prvosignální je spjat se sdružováním jevů, které jsou odrazem skutečnosti, se slyšenými mluvními zvuky. Tato spojení se mluvní praxí upevňují (KAMIŠ, 1986).

Sdružují se jevy, které jsou odrazem skutečnosti, tzv. **denotáty**. Jde buď o vjemy nebo představy konkrétních osob, předmětů a situací spolu se slyšenými mluvními zvuky nebo se sdružují vybavené představy navzájem. Když se taková spojení upevní, nastává další fáze – podnět už dříve sdružený s mluvním zvukem vybaví mluvní reakci.

Tento proces vyjadřuje (SOVÁK, 1986) takto:

- **základní fáze** – spojení konkrétních jevů navzájem, K + K (kde K je jakýkoli konkrétní jev)
- **první fáze** – spojení slyšeného mluvního zvuku. Slyší opakovaně zvuk mama (Z) a má přitom mámu u sebe, máma mu dává jídlo, atp. – takže když se to spojí (Z + K), pak se na zvuk máma vybaví představa konkrétní osoby a dítě očima hledá mámu
- **druhá fáze** – dítěti se vybaví představa mámy (má hlad, hlad je sdružen s představou mámy) představa mámy (K) je spojena s mluvním zvukem (Z) /máma/. Dítě se projeví zvukově hybnou reakcí a řekne máma (K + Z).

1.3.2 Přejchodná forma mezi první a druhou signální soustavou

Přejchodná forma, která leží mezi oběma signálními soustavami, zahrnuje tzv. **zobecňování přenosem (transferem)**. Jde o reflexní děj, při němž se mluvní zvuk sdružený s určitým jevem přenáší na jev analogický (podobný). Tento přenos je výchozím bodem pro zobecňování, a tím i pro vývoj gramatiky.

Vývoj gramatiky v ontogenezi vychází z přenosu určitého mluvního vzorce na mluvu v situaci podobné. Dítě zvládá gramatiku přirozeného jazyka tak, že napodobuje a přenáší slyšené na to, co chce samo říct. Že vývoj gramatiky z reflexologického pohledu vychází z transferu, je dobře patrné v těch případech, kdy se mluvnická analogie nedaří, zejména tehdy, narazí-li dítě v mluvě na gramatické výjimky. Zde se pak uplatňuje náprava ze strany dospělých a dítě se tak učí, jak se co má říkat (v tom kterém přirozeném jazyku) – dítě tedy není v žádném případě od narození geniální lingvista (KAMIŠ, 1986).

1.3.3 Vývoj řeči na úrovni druhé signální soustavy

Slovo se zobecňováním (abstrakcí) z původních mluvních označení konkrétních jevů stává signálem vyššího řádu. Je vnímáno jako pojem s vyhraněným obsahem. Obsahová náplň slov se v dalším vývoji řeči neustále zpřesňuje. Tento proces se nazývá **intelektualizace řeči** a probíhá po celý život (pokud/dokud se člověk může učit).

1.3.4 Začátky intelektualizace řeči

S rozvíjením samostatné řeči se rozšiřuje i poznávání okolního světa i vzájemných vztahů mezi lidmi, věcmi a ději (SOVÁK, 1986).

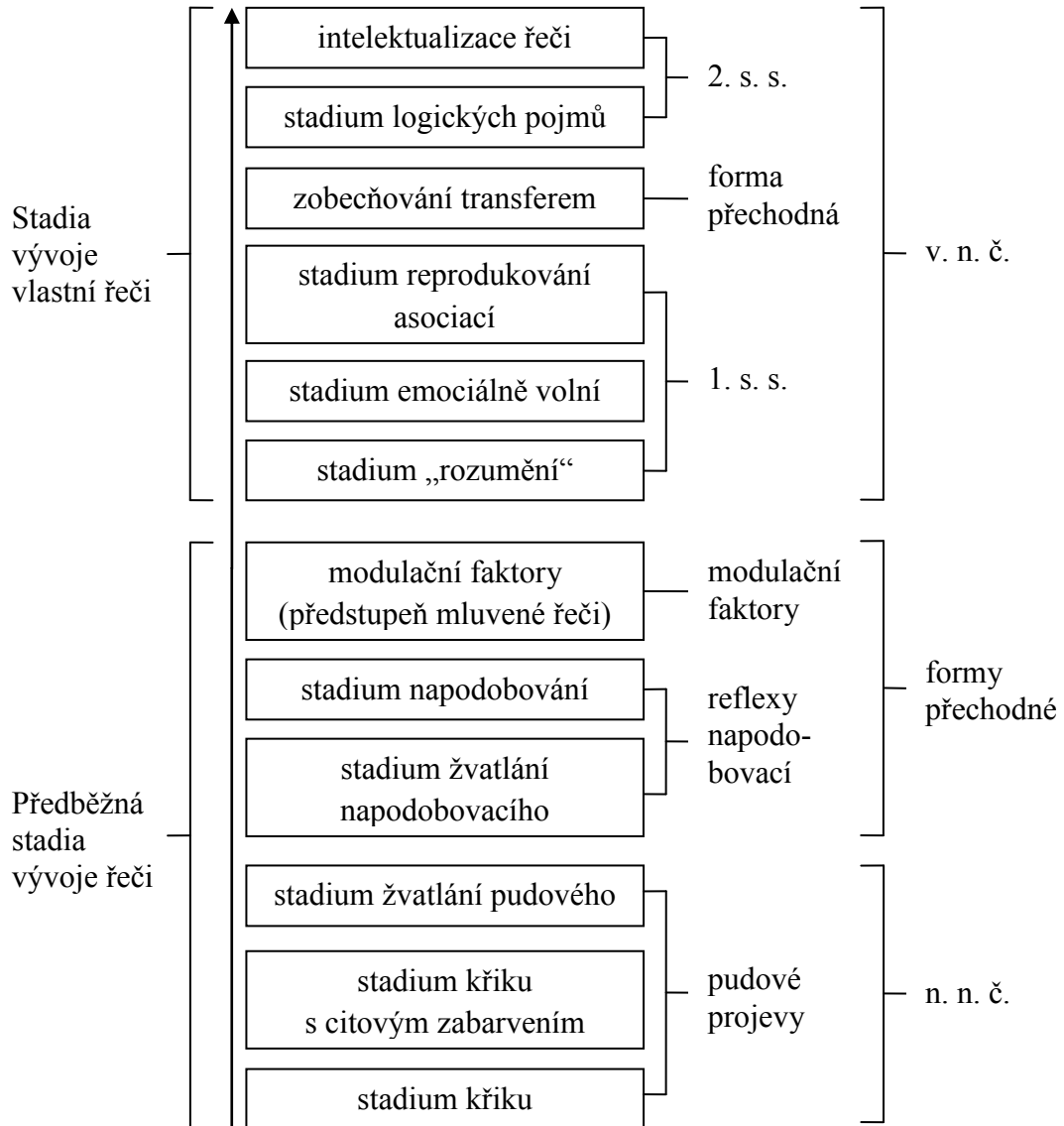
Postup vývoje:

- **období věcné (substanční)** – používají se jednoduchá pojmenování s převahou podstatných jmen (dítě si všímá většinou osob, věcí a zvířat)
- **období činnostní (akční)** – používají se slovesa (dítě si všímá činností)
- **období vztahové (relační)** – používají se přídavná jména a postupně i další druhy slov (dítě věnuje pozornost vlastnostem a vztahům)

1.3.5 Schéma vývoje řeči

Vývoj řeči z hlediska signálních soustav schematicky shrnuje Obrázek 1.

Obrázek 1 – Schéma vývoje řeči u dítěte (SOVÁK, 1986)

1.4 Vývoj řeči z hlediska jazykových rovin

Jazyk se člení na čtyři úrovně – **jazykové roviny**. Jsou to roviny – **foneticko-fonologická, lexikálně-sémantická, morfologicko-syntaktická a pragmatická**. Při vývoji řeči se vzájemně prolínají.

1.4.1 Foneticko-fonologická rovina

Této rovině věnovali mnozí odborníci velkou pozornost. Vedly se výzkumy, které byly zaměřeny na dětský křik a broukání (BEDNÁŘOVÁ et. al., 2007).

Vývoj řeči můžeme definovat, až ve stadiu žvatlání napodobujícího. Před tímto stadiem nemůžeme mluvit o vývoji řeči, protože dítě produkuje zvuky (ve stadiu pudového žvatlání), které nelze klasifikovat jako hlásky mateřského jazyka (KLENKOVÁ, 2000).

Foneticko-fonologická rovina je podrobně popsána v kapitole 2.

1.4.2 Lexikálně-sémantická rovina

Do této roviny patří slovní zásoba (jak pasivní tak aktivní slovník) a její vývoj.

Pasivní slovní zásoba se u dítěte rozvíjí už kolem desátého měsíce života, dítě v této době začíná „rozumět“ řeči. V jednom roce se rozvíjí i aktivní slovní zásoba – dítě začíná používat své první slova. Od této chvíle se sice verbální řeč začíná rozvíjet, není však nejpodstatnější složkou komunikace. Podstatnější jsou neverbální projevy dítěte (např. pohled, pláč, mimika, pohyb, atd.) (KLENKOVÁ, 2006).

Postupem času začíná dítě chápat, že předměty a osoby kolem sebe dokáže pomocí slov pojmenovat. Rozvíjí svoji řeč tím, že vše kolem sebe pojmenovává (např. co slyší, vidí, dělá, atd.). Tímto vzniká pevná vazba mezi předmětem (činností, atd.) a slovem (znakem) (BEDNÁŘOVÁ et. al., 2007).

„První slova chápe všeobecně, například /haf-haf/ je vše, co má čtyři nohy a je chlupaté, hovoříme o hypergeneralizaci. Když již umí více slov, pozorujeme opačnou tendenci-hyperdiferenciaci (dítě pokládá slova za názvy jen jediné, určité věci, osoby, např. táta je označení jen pro jeho otce).

Ve vývoji řeči dítěte známe první a druhý věk otázek podle Sternových (sec. cit. Lechta, 1985):

- v období okolo 1 a půl roku je to věk otázek „Co je to?“, případně „Kdo je to?“, „Kde je?“
- v období okolo 3 a půl roku nastupuje věk otázek „Proč?“, případně „Kdy?“.

(KLENKOVÁ, 2006, s. 38) “

Na konci předškolního věku dítě zvládne souvislou řečí popisovat své zážitky.

1.4.3 Morfologicko-syntaktická rovina

Do této roviny patří slovní druhy (morfologie), tvarosloví (flexe) a větosloví (syntax).

Slovní druhy se v řeči dítěte objevují postupně. První slovní druh, který dítě obvykle začíná používat je podstatné jméno. Dále následují slovesa, přídavná jména, osobní zájmena, číslovky atd. Po čtvrtém roce života by dítě mělo používat všechny slovní druhy (BEDNÁŘOVÁ et. al., 2007).

Kolem jednoho roku dítě tvoří jednoslovné věty. Slova vznikají opakováním slabik (např. mama, tata, atd.).

„První slova jsou neohebná, neskloňují se ani nečasují, podstatná jména jsou většinou v 1. pádě, slovesa v infinitivu, případně ve 3. osobě nebo v rozkazovacím způsobu (KLENKOVÁ, 2006, s. 37).“

Mezi rokem a půl až druhým rokem umí říci dvouslovné věty.

„Gramatický systém v tomto období Lechta (1995) nazývá „pivotová gramatika“, v rámci níž jsou slovní druhy v pevné vazbě, například mama „pá-pá“, tata „pá-pá“, bába „pá-pá“ apod. (slovo „pá-pá“ je slovo – pivot) (KLENKOVÁ, 2006, s. 37).“

Ve dvou a půl až třech letech zvládá víceslovné věty.

„Mezi 2. a 3. rokem začíná dítě skloňovat, po 3. roce užívá jednotné i množné číslo. Poměrně dlouho dělá potíže stupňování přídavných jmen. Pro slovosled je typické, že slovo, které má pro dítě emocionálně klíčový význam, klade ve větě na první místo (KLENKOVÁ, 2006, s. 38).“

Mezi třetím a čtvrtým rokem užívá souvětí (nejdříve souřadná, později podřadná).

Do čtyř let dítěte považujeme neobratnosti v tvarosloví či větosloví za fyziologické. Pokud však přetrvávají delší dobu, mohou signalizovat opoždění v řečovém či dokonce v rozumovém vývoji (BEDNÁŘOVÁ et. al., 2007).

1.4.4 Pragmatická rovina

Tato rovina ukazuje užití řeči v praxi. Jsou v ní zahrnuty dovednosti jako např. oznámení pocitů, prožitků, informací, událostí...

„Lechta (1990) uvádí, že pragmatická rovina představuje rovinu sociální aplikace, sociálního uplatnění komunikační schopnosti, do popředí vystupují sociální a psychologické aspekty komunikace (KLENKOVÁ, 2006, s. 40).“

U dítěte ve věku dvou až dvou a půl let se objevuje slovní forma komunikace. Ve věku dvou a půl až tři let se prostřednictvím řeči snaží dosáhnout svého cíle.

Do pragmatické roviny také patří konverzační schopnosti (udržení tématu, role a jejich výměna v dialogu). U dítěte se schopnost konverzace začíná objevovat mezi třemi až čtyřmi lety. V tomto období dochází k intelektualizaci řeči, proto dítě dokáže navázat konverzaci, kterou následně rozvíjí a udržuje. Chování dítěte regulujeme řečí a i ono samo dokáže řečí regulovat dění svého okolí. Pro dítě je však důležité, aby složky verbálních a neverbálních prvků řeči byly jednotné (COUFALOVÁ, 2009).

2 Foneticko-fonologická rovina

Fonetika a fonologie se zabývají zvukovou stránkou řeči, ale sledují ji z různých pohledů. **Fonetika** zkoumá zvukový signál lidské řeči v celé jeho složitosti. **Fonologie** zkoumá jednotky zvukové stavby jazyka, jejichž zřetěžením vznikají formy mající v jazyce vlastní význam. V současné době dochází k vzájemné spolupráci obou vědních disciplín (KRČMOVÁ, 2008).

Dítě začíná sluchem rozlišovat hlásky (**fonematická diferenciac**e) a rozlišuje výslovnost hlásek (**artikulace**). Vnímá mnohé zvuky, ale postupem času z nich umí vyčlenit hlásky mateřského jazyka. Vývoj této schopnosti začíná kolem šestého až osmého měsíce, pokračuje a zdokonaluje se poměrně dlouho.

Fonematická diferenciac e úzce souvisí s výslovností.

Pro správnou výslovnost potřebuje dítě rozlišovat nejen samotné hlásky, ale i jejich správné či nesprávné znění. Ve dvou až třech letech jsou mluvidla dítěte připravena k artikulaci. Výslovnost se vyvíjí od hlásek artikulace nejlehčích, po hlásky artikulace nejobtížnější (BEDNÁŘOVÁ et. al., 2007).

Pořadí fixačního procesu (KLENKOVÁ, 2000):

- **závěrové:** p, b, m, t, d, n, t', d', ň, k, g
- **úžinové jednoduché:** f, v, j, h, ch, s, z, š, ž
- **polozávěrové a úžinové se zvláštním způsobem tvoření:** c, č, l, r, ř,

Nejpozději se u dětí objevují fonémy, které jsou charakteristické pro jejich mateřský jazyk (v českém jazyce jde o ř).

Na vývoj výslovnosti působí množství vlivů: obratnost mluvidel, vyzrálost fonematického sluchu, úroveň intelektu, ale i prostředí ve kterém dítě vyrůstá, mluvní vzor a jak je řeč u dítěte stimulovaná (KLENKOVÁ, 2006).

„Názory na vymezení věku, kdy již má být výslovnost bez nedostatků, jsou různé. Odborníci se neshodují v názorech na vymezení věku, v němž můžeme ještě nesprávnou výslovnost pokládat u dítěte za fyziologický jev, a od jakého věku již máme nesprávnou výslovnost považovat za vadu, jev patologický. Určení tohoto věku je důležité pro včasnost logopedického zásahu. Někteří autoři vývoj výslovnosti limitují věkem 4 let, jiní tuto hranici posouvají až do 7 let. Dnes je trend, aby dítě mělo ukončen vývoj

výslovnosti do 5 let. V případě nesprávné výslovnosti v tomto věku je důležité zahájit logopedickou intervenci, aby při nástupu povinné školní docházky byla výslovnost dítěte v pořádku (KLENKOVÁ, 2006, s. 40).“

2.1 Fonetická rovina

Zabývá se hláskami (tvoření hlásek, vnímání hlásek, užívání hlásek ve zvukové stavbě jazyka), vyššími zvukovými jednotkami (slabikami, slovy). Jejím zájmem jsou i zvukové úpravy řeči modulačními faktory (přízvuk, tempo, melodie, barva hlasu).

2.1.1 Hlediska zkoumání

Podle (KRČMOVÁ, 2008) fonetika zkoumá oblast zvuku z hledisek: artikulačního, auditivního a akustického. (KLENKOVÁ, 2006) přidává hledisko realizace zvuků v dorozumívacím procesu.

2.1.2 Dělení hlásek českého jazyka

Hlásky se z fonetického hlediska dělí na **samohlásky (vokály)** a **souhlásky (konsonanty)**. Ohnesorg (1974) in (KLENKOVÁ, 2006) definoval hlavní rozdíly mezi nimi z hlediska:

- **artikulačního** – při tvorbě samohlásek prochází výdechový proud rezonančními dutinami víceméně volně. Ústa jsou více či méně otevřena. Při tvorbě souhlásek musí výdechový proud překonávat nějakou překážku. Ústa jsou přivřena nebo úplně zavřena.
- **akustického** – z tohoto hlediska je charakteristický rys samohlásek **tónovost** (ústní dutina je volná a rezonance v ní vznikající mají ráz tónů) a charakteristický rys souhlásek **šumivost** (při překonávání překážek vznikají výbuchové nebo třecí šumy).

2.1.2.1 Samohlásky

Český jazyk obsahuje pět samohlásek, přičemž jedna z nich má dva grafémy – I a Y (pozn. grafém je nejmenší jednotka grafické soustavy jazyka).

Po stránce zvukové se samohlásky charakterizují poměrem rezonančních tónů dutiny ústní a dutiny hrdelní. Tyto rezonanční tóny tvořící akustický základ hlásek se nazývají **formanty** (hláskové charakteristiky).

Postavení jazyka při tvorbě samohlásek znázorňuje Hellwagův trojúhelník (viz Tabulka 1).

Tabulka 1 – Hellwagův trojúhelník

		Dělení podle vodorovné polohy jazyka		
		Přední	Střední	Zadní
Dělení podle svislé polohy jazyka	Vysoké	I		U
	Středové	E		O
	Nízké		A	

2.1.2.2 Diftongy (dvojhlásky)

Dvojhláska je těsné spojení dvou samohlásek v jedné slabice. Čeština rozlišuje tři – OU a ve slovech přejatých AU a EU. Při výslovnosti dvojhlásky je postavení mluvidel nejprve přizpůsobeno výslovnosti první samohlásky a následně plynule přechází do postavení mluvidel, které odpovídá výslovnosti samohlásky druhé.

2.1.2.3 Souhlásky

Jsou to nepravidelné šelesty, šumy a výbuchy. Tvoří se různými artikulačními ději na různých artikulačních místech. Český jazyk obsahuje 25 souhlásek (a k nim ještě patří 6 variant a „ráz“) (KLENKOVÁ, 2006).

Dělení souhlásek podle místa tvorby

Tvorba samohlásek probíhá na tzv. artikulačních okrcích, které se rozlišují podle toho, na kterém místě mluvidel k vzniku samohlásky dochází. Popis artikulačních okrců podle (KLENKOVÁ, 2006):

I. artikulační okrsek:

- souhlásky **obouretné** – tvořené oběma rty – p, b, m
- souhlásky **retozubné** – tvořené překážkou, kterou vytvořil spodní ret a horní řezáky – f, v

II. artikulační okrsek:

- souhlásky **dásňové** – vznikají překážkou, kterou tvoří hrot jazyka na horní dásni – dále se rozlišují na:
  - souhlásky **předodásňové** – t, d, n, c, s, z, l, r, ř
  - souhlásky **zadodásňové** – č, š, ž

III. artikulační okresek:

- souhlásky **tvrdopatrové** – tvořené přiblížením hřbetu jazyka k tvrdému patru – t', d', ň, j

IV. artikulační okresek:

- souhlásky **měkkopatrové** – tvořené na měkkém patře – k, g, ch

V. artikulační okresek:

- souhlásky **hrtanové** – vznikají přímo v hrtanu – h a „ráz“

Dělení souhlásek podle způsobu tvorby

- souhlásky **výbuchové (závěrové)** – při vytváření hlásky vznikne na určitý okamžik úplný závěr, který je prudce zrušen (nastává „výbuch“) – p, b, m, t, d, n, t', d', ň, k, g
- souhlásky **třené** – překážka pro výdechový proud není úplná, vzniká zúžení, ve kterém se výdechový proud „tře“ – f, v, s, z, š, ž, j, h, ch, l, r, ř
- souhlásky **polotřené** – v první artikulační fázi je prvek závěrový a v druhé úžinový – c, č

2.2 Fonologická rovina

Zabývá se dorozumivací funkcí lidské řeči. Jejím předmětem jsou jen ty hlásky, které rozlišují význam slov (tzn. mají **distinktivní funkci**). Tyto hlásky se označují jako **fonémy**. Počet fonémů je poměrně nevelký a v dané době je v jazyce konečný (KRČMOVÁ, 2008).

2.2.1 Foném

Foném je tedy zvuk, který nese význam a nelze ho zaměnit. Nelze libovolně měnit například znělost (bába – papá, zámek – sámek, lípa – Líba), délku (ráda – rada, dráha – drahá, pata - pátá), hlásku (rada – řada, láska – páska). Slovo se ovšem nezmění, pokud je hláska R vyslovena správně nebo zadopatrově, stejně jako různá výslovnost hlásky E je v češtině pouze poziční variantou (KUTÁLKOVÁ, 1996).

Sluchová analýza a syntéza – rozkládání slov na hlásky a skládání hlásek do slov.

Fonematická diferenciace – sluchové rozlišení jednotlivých fonémů.

„**Fonemické uvědomění** znamená uvědomění si hlásek ve slově, jejich rozlišení i vzájemné postavení (ZELINKOVÁ, 2011, s. 83).“

2.2.2 Distinktivní rysy v českém jazyce

Popis distinktivních rysů podle (KLENKOVÁ, 2006):

Znělost/neznělost

Je dána přítomností nebo absencí základního hrtanového tónu. Pokud zní při realizaci hlas – jsou to hlásky znělé (hlasné). Nezní-li hlas – jsou to hlásky neznělé (nehlasné). Např. kosa – koza, bije – pije.

Nosovost/nenosovost

Je dána příměsí nosní rezonance. Např. nos – kos, nohy – rohy, mrak – drak.

Kontinuálnost/nekontinuálnost

Kontinuální jsou hlásky třené (úžinové), nekontinuální jsou hlásky výbuchové (závěrové). Např. husa – pusa, solí – bolí.

Kompaktnost/difuznost

Kompaktní jsou hlásky, které mají většinu akustické energie soustředěnu ve střední části spektra. Patří sem nízké samohlásky a patrové souhlásky. Difuzní jsou ty hlásky, které mají akustickou energii rozloženou v celém poli. Patří sem vysoké samohlásky a labilní souhlásky. Např. cep – cop, myška – muška, kolo – molo.

2.2.3 Modulační faktory souvislé řeči

Během promluvy se netvoří hlásky jen jejich mechanickým spojováním, ale současně se jejich řady upravují. Modulačními faktory jsou – **přízvuk**, **melodie**, **tempo řeči** a **barva hlasu**.

V češtině se **přízvuk** většinou klade na první slabiku, popř. na jednoslabičnou předložku před podstatným jménem. Zvýraznění určitých částí výpovědi podle subjektivního postoje mluvčího se nazývá **důraz**.

Melodie rozlišuje konec věty klesnutím hlasu – odlišuje od sebe různé druhy vět (oznamovací, rozkazovací a tázací). Může vyjadřovat i citové rozpoložení mluvčího.

Tempem řeči je možné vyjadřovat závažnost sdělení. Při příliš silném tempu trpí srozumitelnost promluvy pro posluchače a také dochází k horší artikulaci. Přestávky (neboli pauzy) člení souvislou řeč na menší jednotky, povzbuzují zájem posluchačů.

Barva hlasu je dána různými rezonančními tóny, které doprovázejí základní hlas. Tyto tóny závisí na somatických vlastnostech člověka, na individuálních tvarech rezonančních dutin, na napětí v mluvidlech.

2.3 Fonematický sluch

Sluch slouží k vnímání a rozlišování zvuků a tónů z okolního světa. Také podporuje orientaci v prostoru. Umožňuje člověku rozlišit jednotlivé elementy řeči a pochopit obsah sdělení.

Pojmem **fonematický sluch** je označována ta část sluchového vnímání, která se podílí na určování hláskové stavby slov a manipulaci s hláskami ve slově. S jeho pomocí analyzujeme lidskou řeč na slova, slabiky a hlásky, provádíme syntézu slabik a hlásek ve slova, rozlišujeme slova lišící se jednou hláskou (ZELINKOVÁ, 2008).

Fonemické uvědomění je širší pojem než analýza, syntéza a diferenciacie. Sluchová percepce je však nadřazenější pojem, protože jde o schopnost rozlišit různé zvuky – řečové i neřečové (např. rozlišení hudebních nástrojů, melodií). Předpoklad fonemického uvědomění je sluchová paměť a koncentrace pozornosti. Zvládnutí fon. uvědomění je důležité pro správné čtení a psaní. Nízké fon. uvědomění může být příčinou dyslexie.

Schopnost fonemického rozlišování umožňuje správný řečový vývoj. Pokud fonematický sluch není dobře vyvinut, dítěti se hlásky zdají hodně podobné nebo stejné. Ve vlastní řeči slyšíme hlásku zlomek sekundy, proto je pro dítě těžké hlásku přesně zachytit, i když dospělý vyslovuje pečlivě.

Dítě, které má problém s diferencováním a vydělováním zvuků řeči, neumí správně vyslovovat hlavně sykavky, znělé a neznělé hlásky. Z tohoto důvodu může vést porucha fonemického sluchu k dyslalii (viz kapitola 2.4).

K velkému rozvíjení fonemického sluchu dochází u dítěte v období napodobujícího žvatlání, tedy kolem šestého až osmého měsíce života dítěte. Dítě sice nezná obsah a význam slov, ale sluchem rozeznává fonemickou kvalitu a melodii řeči.

Sluchem také rozliší některé hlásky a slabiky, které se snaží samo napodobovat. Tento stav trvá do třech až čtyřech let života dítěte.

Dítě ve školním věku potřebuje sluchové a zrakové vnímání k psaní diktátů a čtení, protože při těchto činnostech musí vnímat a rozeznávat rytmus slov, členit slova na slabiky, rozlišovat jednotlivé hlásky ve slově a zpětně z nich slova opět složit (ČERMÁKOVÁ, 2006).

2.3.1 Rozvoj fonemického sluchu

Sluchové vnímání u dítěte dozrává v 5 až 7 letech života. Dítě v předškolním věku sice vnímá řeč druhého člověka, ale nedokáže diferencovat hlásky, z kterých je slovo tvořeno. V pěti letech už dítě dokáže rozeznat hlásku na začátku a na konci slova. V šesti letech většina dětí dokáže diferencovat hlásky, z kterých je slovo tvořeno. Mezi 5. až 7. rokem rozezná délku samohlásek a měkké, tvrdé souhlásky.

Fonemický sluch se rozvíjí každodenními zkušenostmi dítěte. Správná sluchová diferenciací předpokládá zvládnutí jazyka a zafixovanou slovní zásobu. Správná sluchová analýza a syntéza předpokládá dobré poznávací schopnosti, systematické vnímání, ale také kvalitu pozornosti (BŘEZINOVÁ, 2006).

V prvních fázích vývoje (i později) jsou pro dítě nápomocné tzv. přírodní zvuky. Jsou to první slova (zvuky zvířat, citoslovce, slova zvukomalebná). V běžné řeči zní hláska zlomek sekundy, ale v přírodních zvucích zní déle (s-s-s had) nebo se opakují (či-čí), a proto je pro dítě zřetelnější.

Fonemický sluch lze podporovat básničkami, říkadly, ale i běžnou mluvou. Do 4 let dítěte (které má dostatečnou pozornost rodičů) není potřeba speciální péče o rozvoj fonemického sluchu. V této době se přirozenou cestou rozšiřují přírodní zvuky – zařazují se i ty, které dítě ještě neumí vyslovit (kromě hlásky R a Ř).

V předškolním období zná dítě mnoho her, které podporují fonemický sluch. Je předpoklad, že dítě vytleská slova po slabikách. Vhodná hra je slovní kopaná (vymyšlení slov na poslední slabiku slova předchozího). „Ze začátku dítěti pomáháme rozeznat poslední slabiku, opisem napovíme další slovo apod. Můžeme vymýšlet slova na první písmeno, dohodnout si slovo, na které – ozve-li se při vyprávění – bude dítě reagovat. Podobných her, založených na sluchové pozornosti, je celá řada. Zjistíme-li při různých činnostech, že dítě má potíže s přesným rozlišováním hlásek, můžeme

zkusit fonemický sluch nacvičit (KUTÁLKOVÁ, 1996).“ Hra pro dítě nesmí být stresující, ale naopak zábavná.

2.3.2 Testy fonemického sluchu

Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí (ŠKODOVÁ et. al., 1995)

Test zkoumá jak fonemický sluch, tak i slova zvukově podobná, ale významově odlišná. Tento test neklade žádné speciální podmínky a je běžně dostupný. Lze ho použít u dětí s vývojovými poruchami řeči, nebo s dyslalií. Tímto testem se hodnotí stav sluchového vnímání, ještě před vlastní nápravou artikulace. Neúspěch v testu u dětí starších než pět let má diferenciálně-diagnostický význam (ŠKODOVÁ et. al., 2007).

Zkouška sluchového rozlišování – WM

Zkouška zkoumá schopnost sluchem rozlišit zvuky mluvené řeči. Zkouška se skládá z dvojic slov, které jsou buď stejné, nebo odlišné. Dítě má poznat shodnost resp. odlišnost. Před zahájením zkoušky dáme dítěti tři dvojice slov na zaučení – zjistíme, jestli dítě chápe, o co ve zkoušce jde. Jelikož jsou slova nesmyslná, uvedeme dítěti zkoušku jako zajímavou hru, kde budeme mluvit cizí řečí. Příklad dvojic slov: truf-traf, klaš-klaš, slem-slek (MATĚJČEK, 1995).

Zkouška sluchové analýzy a syntézy – SAS-M

Zkouška zkoumá, zda dítě dokáže rozkládat slova na hlásky a hlásky naopak skládat do slov.

Zkouška sluchové analýzy – dítěti jednotlivé slova předříkáváme a dítě má za úkol říci, jaké hlásky byly ve slově a jak šly za sebou. Např. řekneme „SENO“ a dítě říká po hláskách „S-E-N-O“.

Zkouška sluchové syntézy – dítěti říkáme v sekundových intervalech hlásky a dítě má za úkol říci, jaké slovo jsme vyhláskovali. Např. řekneme „P-E-S“ a dítě řekne „PES“ (MATĚJČEK, 1995).

2.4 Dyslalie (patlavost)

Je to jedna z nejčastějších poruch výslovnosti, která může souviset s nedostatečným fonemickým sluchem.

„Dyslalie je porucha nebo vada výslovnosti jedné nebo více hlásek mateřského jazyka, přičemž výslovnost ostatních hlásek je správná. Sovák a kol. (1978) in (KRAHULCOVÁ, 2003, s. 8).“

Jsou to poškozené hlásky:

- které se zvukově odlišují v mluvním projevu od ustálené normy českého jazyka a tím působí rušivě,
- jsou tvořeny na jiném místě nebo jiným způsobem než stanoví fonetická spisovná norma,
- které se odchyľují jak akusticky, tak esteticky (KRAHULCOVÁ, 2003).

Je rozdíl mezi nesprávnou výslovností a vadnou výslovností (dyslalií). Nesprávná výslovnost je totiž jen fyziologickým, přirozeným jevem. Každé dítě má ve svém vývoji období, kdy má potíže napodobit slyšená slova, a proto je samo špatně reprodukuje (nejsou přesně vytvořené akusticko-artikulační okruhy). Věkem nesprávná výslovnost klesá.

Dyslalie je vada vývojová, objevuje se v průběhu vývoje výslovnosti a stále přetrvává asi do šestého až sedmého roku života dítěte (dítě už má zažitě mluvní stereotypy) (KLENKOVÁ, 2006).

Dyslalii charakterizuje **fonetická a fonologická úroveň**.

Fonetická úroveň

Vztahuje se na používání jednotlivých hlásek (analytická stránka řeči).

Dyslalie se v této úrovni projevuje vynecháním hlásek, zaměňováním či nahrazováním, nepřesným vyslovováním.

Fonologická úroveň

Vztahuje se na používání fonémů spojených do slabik, slov, vět. Ty jsou základem pro další lingvistické úrovně řeči (morfologicko-syntaktické, pragmatické, lexikálně-sémantické).

Dyslalie se v této úrovni projevuje v plynulosti řeči (hlásky jsou ovlivněny předchozími či následujícími hláskami, nebo pauzou, přízvukem, melodií, rytmem).

2.4.1 Zásady diagnostiky dyslalie

- Orientační zjištění stupně dosaženého vývoje řeči, fonematické diferenciaci, motoriky. Zjištění anamnézy (popis celkového vývoje, kdy u dítěte začalo napodobovací žvatlání, jaký je mluvní vzor, apod.).
- Vyšetření výslovnosti. Provádí se pomocí obrázků, které dítě pojmenovává při spontánní komunikaci. Výslovnost hlásky se zjišťuje v různých pozicích (na začátku, uprostřed, na konci slov), aby vyšel komplexní obraz o výslovnosti hlásky. Také si všímá rozdílů mezi výslovností u spontánní řeči a řízené řeči (tím se zjišťuje snaha o zlepšení samotného dítěte). Výslovnost se hodnotí i s ohledem na tempo řeči (rychlé a pomalé).
- Je nezbytné zjistit, jestli se jedná o nesprávnou výslovnost, zafixovaný vadný artikulační mechanismus v některých nebo ve všech artikulačních celcích. Pokud jde o dyslalii, tak zjistit, o jaký typ se přesně jedná.

2.4.2 Příčiny dyslalie

- **Dědičnost** – hlavně nespecifická dědičnost (artikulační neobratnost, motorická retardace, řečová slabost) atd.
- **Vrozené dispozice** – postižení centrálního nervového systému, vady sluchu, zraku, atd.
- **Vlivy prostředí** – nesprávný mluvní vzor, nedostatek podnětů ke komunikaci, neurotizování dítěte v souvislosti s jeho nesprávnou výslovností, špatné návyky – dumlání prstů, atd.
- **Patologie mluvních orgánů** – dýchání, artikulace, pohyblivost rtů, pohyblivost dolní čelisti, rezonance dutin, artikulační mimika atd.
- **Postižení** – senzorické, mentální a další, které souvisí s vývojem výslovnosti a dyslalie.

2.4.3 Klasifikace dyslalie

Podle věku (TROJANOVÁ, 2003)

- Mezi třetím až pátým rokem dítěte – nesprávná výslovnost (dítě tvoří hlásky nepřesně, atd.).

- Mezi pátým až sedmým rokem dítěte – prodloužená fyziologická dyslalie (u dítěte nedošlo ke spontánní úpravě výslovnosti, ale ještě se nejedná o vadnou výslovnost).
- V pozdějším věku dítěte – dyslalie (dítě si zafixovalo špatný slovní stereotyp).

Logopedická péče se až tak nezaměřuje na věk či vývoj výslovnosti, ale sleduje charakteristické znaky výslovnosti. Oddalování logopedického zásahu může zapříčinit zafixování vadných mluvních stereotypů a důsledkem toho náprava trvá déle. Pokud jde o vývojově nesprávnou výslovnost – podporuje správnou výslovnost, pokud jde o dyslalii – pak zasahuje korektivní logopedická péče (KRAHULCOVÁ, 2003).

Podle příčin (KLENKOVÁ, 2006)

Funkční dyslalie – má dva typy:

- senzorický (narušena sluchová diferenciacce),
- motorický (artikulační neobratnost).

U většiny jsou minimální organické odchylky. Považujeme tedy za funkční dyslalii i tu, která vzniká díky špatnému mluvnímu vzoru, zanedbávajícímu prostředí, dědičnými vlivy.

Orgánová dyslalie – podle lokalizace orgánů, které narušují výslovnost, dyslalii dělíme na:

- akustickou – vady sluchu,
- labilní – vada rtu,
- dentální – defekty zubů,
- palatální – anomálie patra,
- lingvální – anomálie jazyka,
- nazální – narušení nazality (nosovosti v řeči).

Podle rozsahu

Dyslalie univerzalis (mnohočetná dyslalie) – výslovnost je postižena u většiny hlásek. Řeč je téměř nesrozumitelná.

Dyslalie multiplex (gravis) – výslovnost je postižena u méně hlásek, než v předchozí skupině. Řeč je srozumitelnější.

Dyslalie parciální (levis, simplex) – výslovnost je postižena u jedné či více hlásek. Není narušena srozumitelnost řeči. Pokud se jedná o vadu hlásek podobných, které se vytváří na jednom artikulačním místě – dyslalie **monomorfní**. Pokud se jedná o vadu hlásek tvořených v různých artikulačních oblastech – dyslalie **polyformní**.

Podle kontextu

Dyslalie hlásková – jsou chybně tvořeny jednotlivé hlásky.

Dyslalie kontextová – jednotlivé hlásky jsou tvořeny správně. Ve slabikách a slovech jsou však tvořeny chybně.

2.4.4 Orientační vyšetření výslovnosti

Vyšetření zkoumá stav výslovnosti dítěte. Vyšetřujeme hlásky v různých pozicích – na začátku, uprostřed a na konci slov. Postupujeme od artikulačně jednoduchých hlásek až k hláskám složitějším. Slova, které vyšetřujeme, je vhodné doplnit obrázky. Dítě do mluvního projevu nenutíme. Soubor testovacích slov např. vypracovali autoři Štěpán a Petráš (KLENKOVÁ, 2000).

3 Praktická část

3.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo vyšetření výslovnosti vybraných hlásek českého jazyka a vyšetření fonemického sluchu u předškolních dětí. Parciálním cílem bylo určit četnost výskytu nesprávné výslovnosti jednotlivých hlásek a četnost výskytu chybně rozpoznávaných slov fonemickým sluchem.

3.1.1 Hypotézy

Vzhledem k cílům výzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

- **H1:** Předpokládám, že 80% dětí z nelogopedických tříd má správnou výslovnost.
- **H2:** Předpokládám, že 80% dětí z nelog. tříd má bezchybný fonemický sluch.
- **H3:** Předpokládám, že 80% dětí z logopedických tříd má správnou výslovnost.
- **H4:** Předpokládám, že 80% dětí z log. tříd má bezchybný fonemický sluch.

3.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkum jsem prováděla v mateřských školách ve Znojmě. Jedná se o čtyři mateřské školy – MŠ Holandská, MŠ Loucká, MŠ Nám. Republiky, MŠ Pražská. Ve třech z uvedených škol jsou třídy s logopedickou péčí (není v MŠ Nám. Republiky). V textu uvádím běžné třídy jako *nelogopedické třídy*, třídy s logopedickou péčí jako *logopedické třídy*.

Celkem jsem vyšetřila sto dětí – chlapce i dívky ve věku pěti nebo šesti let. Dostatečná náhodnost vzorku byla samovolně zajištěna heterogenním uspořádáním dětí ve třídách. V MŠ Holandská to bylo 35 dětí (9 z toho z log. tříd). V MŠ Loucká to bylo 22 dětí (4 z toho z log. tříd). V MŠ Nám. Republiky to bylo 22 dětí. V MŠ Pražská to bylo 21 dětí (10 z toho z log. tříd). Podrobněji viz Tabulka 2.

Tabulka 2 - Počty dětí v jednotlivých MŠ

Třídy	Nelogopedické				Logopedické				Celkem			
	Chlapci		Dívky		Chlapci		Dívky		Chlapci		Dívky	
Věk	5	6	5	6	5	6	5	6	5	6	5	6
MŠ Holandská	7	6	8	5	3	5	0	1	10	11	8	6
MŠ Loucká	5	4	4	5	2	1	0	1	7	5	4	6
MŠ Nám. Republiky	6	4	8	4	0	0	0	0	6	4	8	4
MŠ Pražská	3	2	4	2	2	4	3	1	5	6	7	3

3.2.1 Stručný popis MŠ

MŠ Holandská

Mateřská škola se nachází uprostřed sídliště na ulici Dukelská v dolní části města Znojma. Provoz zahájila v roce 1977. Příspěvkovou organizací se stala v roce 2013. MŠ je složena ze čtyř pavilonů, v kterých je sedm tříd. Jedna z nich má bezbariérový přístup. Jedna třída je specializovaná na logopedickou intervenci a reedukaci. Třídy poskytují celodenní provoz, kromě jedné, která má provoz pouze na pět hodin. Zpravidla je MŠ pro tříleté až šestileté děti. Třídy mají heterogenní uspořádání. Třídy mají dostatek prostoru pro hry, hračky jsou dostatečně přístupné. Každá třída je vybavena interaktivní tabulí nebo počítačem, také má k dispozici oddělenou místnost na individuální práci s dítětem.

MŠ Loucká

Mateřská škola má dlouholetou tradici, provoz byl zahájen už v roce 1924. Nachází se v dolní části města Znojma, nedaleko MŠ Holandské. Umístěna je ve vile s prostornou zahradou plnou vybavením pro tvořivé a pohybové využití dětí. MŠ je tvořena třemi třídami s celodenním provozem. Jedna třída je logopedická, zaměřená na děti s vadou řeči. Tuto třídu navštěvují jak děti ze Znojma, tak i děti z okolních obcí. Všechny třídy mají heterogenní uspořádání. Prostory tříd nejsou příliš velké, z tohoto důvodu se sem zařazuje menší počet dětí. Hračky a pomůcky jsou dětem dostatečně přístupné. K dispozici je i počítač a interaktivní tabule. MŠ je zaměřena na environmentální výchovu.

MŠ Náměstí Republiky

Mateřská škola se nachází v blízkosti centra města Znojma u historické budovy městského divadla. Je umístěna v dvoupatrové budově, ke které patří menší zahrada s pískovištěm a cestičkami pro jízdu tříkolek. V MŠ jsou tři třídy, přičemž ani jedna není s logopedickou péčí. Všechny třídy jsou heterogenní s celodenním provozem. Děti mají ve třídách dostatek prostoru na hry. Všechny hračky i pomůcky jsou dětem dostatečně přístupné.

MŠ Pražská

Mateřská škola se nachází v horní části města Znojma. Tvoří ji velký komplex propojených budov. Kolem budov je prostorná zahrada s prolézačkami a houpačkami. MŠ je tvořena osmi třídami. Dvě třídy jsou logopedické. Všechny třídy mají heterogenní uspořádání. Ve třídách je dostatek prostoru pro hru, děti mají dostatečný přístup k hračkám. S dětmi pracuje celkem 16 pedagogických pracovníků, všechny učitelky jsou kvalifikované, z toho tři učitelky mají magisterské vzdělání, tři bakalářské. MŠ si zakládá na spolupráci s rodiči.

3.3 Metodologie

K prověření výslovnosti a fonemického sluchu jsem použila metodické pokyny a obrázky z knihy Diagnostika předškoláka (KLENKOVÁ et. al., 2010).

Při testech výslovnosti byla každá testovaná hláska zkoumána pomocí tří různých obrázků. Testováno bylo 35 různých hlásek – a, e, i, o, ú, ou/au, p, b, m, t, d, n, f, v, j, k, g, h, ch, ť, ď, ň, l, c, s, z, c/s/z, č, š, ž, č/š/ž, c/s/z/č/š/ž, c/s/z/č/š/ž, r, ř (viz Příloha 1 – Testování výslovnosti).

Na testování fonemického sluchu bylo k dispozici 13 dvojic obrázků a příslušných slov, podle kterých se vybírá obrázek (viz Příloha 2 – Testování fonemického sluchu).

Pro své výzkumné šetření jsem měla výborné podmínky – v každé mateřské škole mi vyšla paní ředitelka vstříc, i paní učitelky byly moc milé. Na vyšetření jsem potřebovala klidné místo – např. kabinet, někde byly k dispozici i logopedické koutky.

Každé dítě jsem vyšetřovala samostatně. Díky těmto podmínkám jsem velmi dobře dokázala odlišit vadnou výslovnost jednotlivých hlásek, resp. děti měly klid na poslouchání slov při testování fonemického sluchu. Před samotným šetřením jsem si s dítětem přátelsky povídala, tak aby ke mně cítilo důvěru. Už v průběhu rozhovoru se z řeči dítěte dalo poznat, které hlásky mu činí potíže.

Vlastní šetření výslovnosti jsem prováděla tak, že jsem dítěti vysvětlila, že po mně má opakovat slova, která řeknu. Poté jsem si vzala obrázek, ukázala ho dítěti a vyslovila jsem příslušné slovo. Dítě ho po mně zopakovalo, a takto jsme pokračovali dál.

Při vyšetřování fonemického sluchu jsem pro každou dvojici obrázků řekla dítěti jedno slovo a podle toho co slyšelo, mělo ukázat na správný obrázek.

Šetření mělo kvantitativní charakter formou řízeného rozhovoru a výsledky jsem zaznamenávala do formuláře (viz Příloha 3 – Vyšetřovací list), kam jsem zapisovala pohlaví a věk dítěte, zda je z logopedické třídy či nikoliv. Dále jsem do formuláře zapisovala správnost či nesprávnost vyslovení dané hlásky a správnost či nesprávnost výběru obrázku při testech fonemického sluchu.

3.4 Výsledky a jejich interpretace

Výsledky šetření z jednotlivých vyplněných formulářů jsem zpracovala statisticky do přehledných tabulek a grafů.

3.4.1 Výslovnost

Výslovnost jsem diagnostikovala celkem ve 4 mateřských školách. Výsledky šetření jsou nejprve uvedeny pro každou MŠ zvlášť (s ohledem na nelogopedické a logopedické třídy) a nakonec jsou uvedeny výsledky pro kompletní testovaný vzorek.

Vyhodnocení testů výslovnosti jsem rozdělila do tří skupin hlásek:

- Skupina Sk1 – všechny testované hlásky.
- Skupina Sk2 – všechny testované hlásky bez vibrant – tedy hlásek /r, ř/.
- Skupina Sk3 – všechny testované hlásky bez vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/.

3.4.1.1 MŠ Holandská

V nelogopedických třídách jsem testovala celkem 26 dětí (13 chlapců, 13 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Nesprávná výslovnost se vyskytovala dohromady u 21 dětí, tedy 80,8%. Nesprávnou výslovnost, když nebereme v úvahu výslovnost vibrant, jsem zjistila u 16 dětí, tedy 61,5%. Pokud posuzujeme nesprávnou výslovnost bez vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/, tak se vyskytovala u 3 dětí, tedy 11,5%. Podrobné výsledky viz Tabulka 3.

Tabulka 3 – Nesprávná výslovnost v MŠ Holandská

MŠ Holandská - nelogopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	7	6	85,7	5	71,4	1	14,3
	Dívky	8	6	75,0	3	37,5	0	0,0
6	Chlapci	6	5	83,3	5	83,3	1	16,7
	Dívky	5	4	80,0	3	60,0	1	20,0
5 a 6	Chlapci	13	11	84,6	10	76,9	2	15,4
	Dívky	13	10	76,9	6	46,2	1	7,7
5 a 6	Obě	26	21	80,8	16	61,5	3	11,5

V logopedické třídě jsem testovala celkem 9 dětí (8 chlapců, 1 dívka) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Nesprávná výslovnost se vyskytovala u 9 dětí, tedy 100%. Nesprávná výslovnost bez vibrant byla u 8 dětí, tedy 88,9%. Nesprávnou výslovnost bez vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/ jsem zjistila jen u 1 dítěte, tedy 11,1%. Podrobné výsledky viz Tabulka 4.

Tabulka 4 – Nesprávná výslovnost v MŠ Holandská

MŠ Holandská - logopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	3	3	100,0	3	100,0	1	33,3
	Dívky	0	0	-	0	-	0	-
6	Chlapci	5	5	100,0	5	100,0	0	0,0
	Dívky	1	1	100,0	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	8	8	100,0	8	100,0	1	12,5
	Dívky	1	1	100,0	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Obě	9	9	100,0	8	88,9	1	11,1

3.4.1.2 MŠ Loucká

V nelogopedických třídách jsem vyšetřila výslovnost celkem u 18 dětí (9 chlapců, 9 dívek) ve věkové kategorii od 5 až 6 let. Nesprávnou výslovnost jsem diagnostikovala u 13 dětí, tedy 72,2%. Nesprávná výslovnost, pokud nebereme v úvahu výslovnost vibrat, se vyskytovala u 10 dětí, tedy 55,6%. Nesprávná výslovnost, pokud nebereme v úvahu výslovnost vibrat a hlásek /c, s, z, č, š, ž/, se v této třídě neobjevila ani u jednoho dítěte. Podrobné výsledky viz Tabulka 5.

Tabulka 5 – Nesprávná výslovnost v MŠ Loucká

MŠ Loucká - nelogopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	5	5	100,0	3	60,0	0	0,0
	Dívky	4	3	75,0	3	75,0	0	0,0
6	Chlapci	4	3	75,0	3	75,0	0	0,0
	Dívky	5	2	40,0	1	20,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	9	8	88,9	6	66,7	0	0,0
	Dívky	9	5	55,6	4	44,4	0	0,0
5 a 6	Obě	18	13	72,2	10	55,6	0	0,0

V logopedické třídě jsem výslovnost vyšetřila u 4 dětí (3 chlapci, 1 dívka) ve věku 5 až 6 let. Nesprávnou výslovnost jsem zjistila u všech 4 dětí, tedy 100%. Nesprávnou výslovnost, pokud nebereme v úvahu výslovnost vibrat, jsem zjistila u 3 dětí, tedy 75%. Nesprávná výslovnost bez vibrat a hlásek /c, s, z, č, š, ž/ se neobjevila u žádného dítěte. Podrobné výsledky viz Tabulka 6.

Tabulka 6 – Nesprávná výslovnost v MŠ Loucká

MŠ Loucká - logopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	2	2	100,0	1	50,0	0	0,0
	Dívky	0	0	-	0	-	0	-
6	Chlapci	1	1	100,0	1	100,0	0	0,0
	Dívky	1	1	100,0	1	100,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	3	3	100,0	2	66,7	0	0,0
	Dívky	1	1	100,0	1	100,0	0	0,0
5 a 6	Obě	4	4	100,0	3	75,0	0	0,0

3.4.1.3 MŠ Nám. Republiky

V nelogopedických třídách jsem testovala celkem 22 dětí (10 chlapců, 12 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Nesprávnou výslovnost jsem diagnostikovala u 20 dětí, tedy 90,9%. Nesprávnou výslovnost, když nebereme v úvahu výslovnost vibrant, jsem zjistila u 15 dětí, tedy 68,2%. Nesprávná výslovnost bez vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/ se nevyskytovala u žádného dítěte. Podrobné výsledky viz Tabulka 7.

Tabulka 7 – Nesprávná výslovnost v MŠ Nám. Republiky

MŠ Nám. Republiky - nelogopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	6	6	100,0	5	83,3	0	0,0
	Dívky	8	6	75,0	5	62,5	0	0,0
6	Chlapci	4	4	100,0	2	50,0	0	0,0
	Dívky	4	4	100,0	3	75,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	10	10	100,0	7	70,0	0	0,0
	Dívky	12	10	83,3	8	66,7	0	0,0
5 a 6	Obě	22	20	90,9	15	68,2	0	0,0

3.4.1.4 MŠ Pražská

V nelogopedických třídách jsem vyšetření provedla u 11 dětí (5 chlapců, 6 dívek) ve věku 5 až 6 let. Nesprávná výslovnost se vyskytovala u 8 dětí, tedy 72,7%. Nesprávná výslovnost, pokud nebereme v úvahu výslovnost vibrant, jsem diagnostikovala u 6 dětí, tedy 54,5%. Nesprávnou výslovnost, když nebereme v úvahu výslovnost vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/, jsem zjistila u 1 dítěte, tedy 9,1%. Podrobné výsledky viz Tabulka 8.

Tabulka 8 – Nesprávná výslovnost v MŠ Pražská

MŠ Pražská - nelogopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	3	3	100,0	3	100,0	1	33,3
	Dívky	4	3	75,0	1	25,0	0	0,0
6	Chlapci	2	2	100,0	2	100,0	0	0,0
	Dívky	2	0	0,0	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	5	5	100,0	5	100,0	1	20,0
	Dívky	6	3	50,0	1	16,7	0	0,0
5 a 6	Obě	11	8	72,7	6	54,5	1	9,1

V logopedické třídě jsem vyšetření provedla celkem u 10 dětí (6 chlapců, 4 dívky) ve věku 5 až 6 let. Nesprávná výslovnost se vyskytovala u 10 dětí, tedy 100%. Nesprávná výslovnost, pokud nebereme v úvahu výslovnost vibrant, jsem diagnostikovala u 10 dětí, tedy 100%. Nesprávná výslovnost, když nebereme v úvahu výslovnost vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/, se nevyskytovala ani u jednoho dítěte. Podrobné výsledky viz Tabulka 9.

Tabulka 9 – Nesprávná výslovnost v MŠ Pražská

MŠ Pražská - logopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	2	2	100,0	2	100,0	0	0,0
	Dívky	3	3	100,0	3	100,0	0	0,0
6	Chlapci	4	4	100,0	4	100,0	0	0,0
	Dívky	1	1	100,0	1	100,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	6	6	100,0	6	100,0	0	0,0
	Dívky	4	4	100,0	4	100,0	0	0,0
5 a 6	Obě	10	10	100,0	10	100,0	0	0,0

3.4.1.5 Kompletní vzorek

V nelogopedických třídách ze všech MŠ jsem vyšetřila celkem 77 dětí (37 chlapců, 40 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Nesprávná výslovnost se vyskytovala dohromady u 62 dětí, tedy 80,5%. Nesprávnou výslovnost, když nebereme v úvahu výslovnost vibrant, jsem zjistila u 47 dětí, tedy 61%. Pokud posuzujeme nesprávnou výslovnost bez vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/, tak jsem ji diagnostikovala u 4 dětí, tedy 5,2%. Podrobné výsledky viz Tabulka 10.

Tabulka 10 – Nesprávná výslovnost

Všichni - nelogopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	21	20	95,2	16	76,2	2	9,5
	Dívky	24	18	75,0	12	50,0	0	0,0
6	Chlapci	16	14	87,5	12	75,0	1	6,3
	Dívky	16	10	62,5	7	43,8	1	6,3
5 a 6	Chlapci	37	34	91,9	28	75,7	3	8,1
	Dívky	40	28	70,0	19	47,5	1	2,5
5 a 6	Obě	77	62	80,5	47	61,0	4	5,2

V logopedických třídách ze všech MŠ jsem vyšetřila celkem 23 dětí (17 chlapců, 6 dívek) ve věkové rozmezí 5 až 6 let. Nesprávná výslovnost se vyskytovala dohromady u 23 dětí, tedy 100%. Nesprávnou výslovnost, když nebereme v úvahu výslovnost vibrant, jsem diagnostikovala u 21 dětí, tedy 91,3%. Jestliže posuzujeme nesprávnou výslovnost bez vibrant a hlásek /c, s, z, č, š, ž/, tak jsem ji zjistila u 1 dítěte, tedy 4,3%. Podrobné výsledky viz Tabulka 11.

Tabulka 11 – Nesprávná výslovnost

Všichni - logopedické třídy								
Věk	Pohlaví	Počet	Nesprávná výslovnost (sk1)	Nesprávná výslovnost (sk1) v %	Nesprávná výslovnost (sk2)	Nesprávná výslovnost (sk2) v %	Nesprávná výslovnost (sk3)	Nesprávná výslovnost (sk3) v %
5	Chlapci	7	7	100,0	6	85,7	1	14,3
	Dívky	3	3	100,0	3	100,0	0	0,0
6	Chlapci	10	10	100,0	10	100,0	0	0,0
	Dívky	3	3	100,0	2	66,7	0	0,0
5 a 6	Chlapci	17	17	100,0	16	94,1	1	5,9
	Dívky	6	6	100,0	5	83,3	0	0,0
5 a 6	Obě	23	23	100,0	21	91,3	1	4,3

3.4.2 Četnost nesprávné výslovnosti hlásek

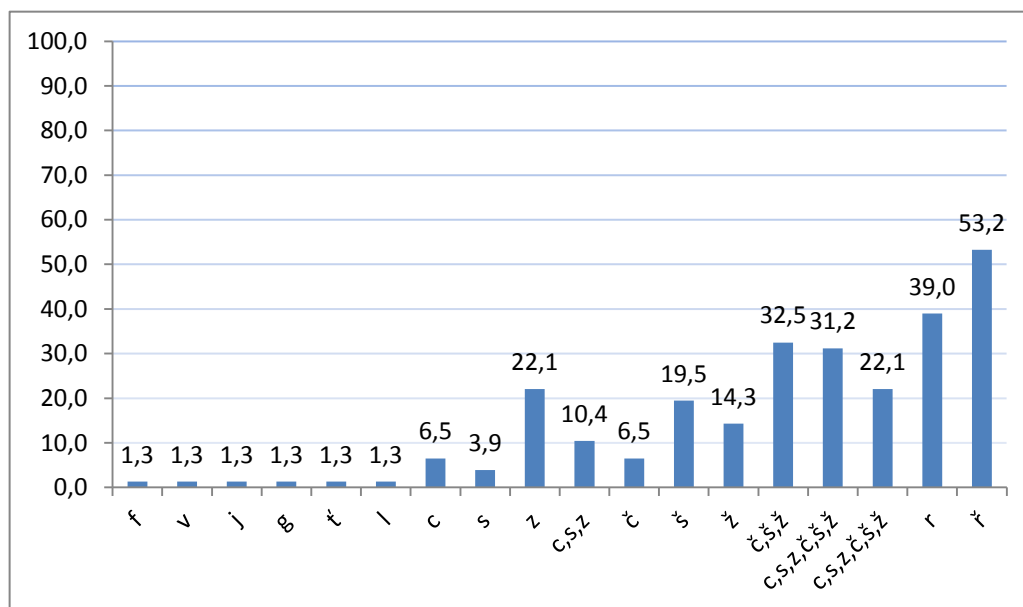
V nelogopedických třídách je nejčastěji chybně vyslovovaná hláska /ř/. Tuto hlásku vyslovovalo 41 dětí chybně, tedy 53,2% z celkového počtu 77 dětí. Druhá nejčastěji chybně vyslovovaná hláska je hláska /r/. Chybně tuto hlásku vyslovovalo 30 dětí, tedy 39%. Dále následují problematické skupiny hlásek /č, š, ž/ a /c, s, z/.

Podrobné výsledky viz Tabulka 12. Údaje z tabulky jsou pro přehlednost navíc zobrazeny v grafu – viz Graf 1. Hlásky, ve kterých nikdo neudělal chybu, nejsou kvůli zjednodušení tabulky/grafu zahrnuty.

Tabulka 12 – Četnost chyb výslovnosti hlásek

Nelogopedické třídy						
Hlásky	Podle věku				Celkem	
	5 let		6 let			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
f	0	0,0	1	3,1	1	1,3
v	1	2,2	0	0,0	1	1,3
j	0	0,0	1	3,1	1	1,3
g	1	2,2	0	0,0	1	1,3
ť	1	2,2	0	0,0	1	1,3
l	1	2,2	0	0,0	1	1,3
c	2	4,4	3	9,4	5	6,5
s	2	4,4	1	3,1	3	3,9
z	10	22,2	7	21,9	17	22,1
c,s,z	6	13,3	2	6,3	8	10,4
č	4	8,9	1	3,1	5	6,5
š	10	22,2	5	15,6	15	19,5
ž	9	20,0	2	6,3	11	14,3
č,š,ž	12	26,7	13	40,6	25	32,5
c,s,z,č,š,ž	14	31,1	10	31,3	24	31,2
c,s,z,č,š,ž	10	22,2	7	21,9	17	22,1
r	17	37,8	13	40,6	30	39,0
ř	27	60,0	14	43,8	41	53,2

Graf 1 – Četnost chyb výslovnosti hlásek v % (nelog. třídy)

V logopedických třídách je nejčastěji chybně vyslovovaná hláska /ř/. Tuto hlásku vyslovovalo 21 dětí chybně, tedy 91,3% z celkového počtu 23 dětí. Druhá nejčastěji chybně vyslovovaná hláska je hláska /r/. Chybně tuto hlásku vyslovovalo 18 dětí, tedy 78,3%. Dále následují problematické skupiny hlásek /č, š, ž/ a /c, s, z/.

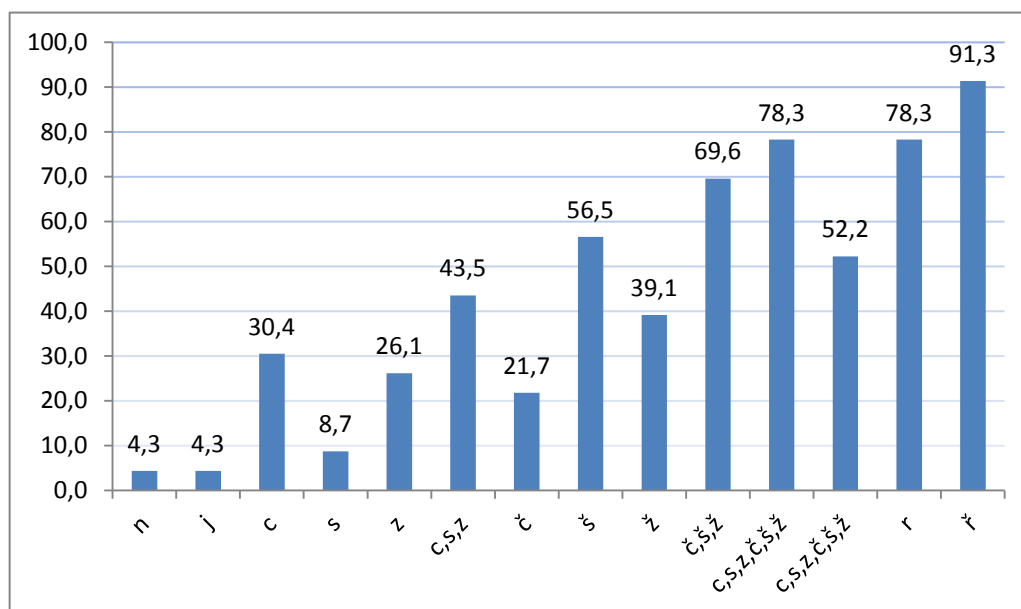

Podrobné výsledky viz Tabulka 13. Údaje z tabulky jsou pro přehlednost navíc zobrazeny v grafu – viz Graf 2. Hlásky, ve kterých nikdo neudělal chybu, nejsou kvůli zjednodušení tabulky/grafu zahrnuty.

Tabulka 13 – Četnost chyb výslovnosti hlásek

Logopedické třídy						
Hlásky	Podle věku				Celkem	
	5 let		6 let			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
n	1	10,0	0	0,0	1	4,3
j	1	10,0	0	0,0	1	4,3
c	2	20,0	5	38,5	7	30,4
s	1	10,0	1	7,7	2	8,7
z	3	30,0	3	23,1	6	26,1
c,s,z	4	40,0	6	46,2	10	43,5
č	3	30,0	2	15,4	5	21,7
š	4	40,0	9	69,2	13	56,5
ž	3	30,0	6	46,2	9	39,1
č,š,ž	6	60,0	10	76,9	16	69,6
c,s,z,č,š,ž	6	60,0	12	92,3	18	78,3
c,s,z,č,š,ž	5	50,0	7	53,8	12	52,2
r	6	60,0	12	92,3	18	78,3
ř	8	80,0	13	100,0	21	91,3

Graf 2 – Četnost chyb výslovnosti hlásek v % (log. třídy)

3.4.3 Fonematický sluch

Výsledky testů fonematického sluchu jsou zpracovány obdobně jako u testů výslovnosti. Tedy nejprve jsou uvedeny dílčí výsledky pro jednotlivé mateřské školy (s ohledem na nelogopedické a logopedické třídy) a v závěru jsou výsledky shrnuty pro kompletní testovaný vzorek.

Vyhodnocení výsledků testů fonematického sluchu jsem rozdělila do dvou skupin. V první skupině považuji za chybný fonematický sluch, pokud dítě udělalo v testu jednu chybu nebo více. V druhé skupině toleruji jednu chybu (tzn. jedna chyba ještě není chybný fon. sluch). Za chybný fon. sluch považuji, pokud dítě udělalo v testu dvě a více chyb.

3.4.3.1 MŠ Holandská

V nelogopedických třídách jsem testovala celkem 26 dětí (13 chlapců, 13 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonematický sluch jsem zjistila u 13 dětí, tedy 50%. Při toleranci jedné chyby jsem diagnostikovala chybný fonematický sluch u 5 dětí, tedy 19,2%. Podrobné výsledky viz Tabulka 14.

Tabulka 14 – Chybný fonematický sluch v MŠ Holandská

MŠ Holandská - nelogopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonematický sluch (bez tolerance)	Chybný fonematický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonematický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonematický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	7	5	71,4	2	28,6
	Dívky	8	3	37,5	1	12,5
6	Chlapci	6	3	50,0	1	16,7
	Dívky	5	2	40,0	1	20,0
5 a 6	Chlapci	13	8	61,5	3	23,1
	Dívky	13	5	38,5	2	15,4
5 a 6	Obě	26	13	50,0	5	19,2

V logopedické třídě jsem testovala celkem 26 dětí (13 chlapců, 13 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch jsem zjistila u 6 dětí, tedy 66,7%. Chybný fonemický sluch s tolerancí jedné chyby, jsem diagnostikovala u 1 dítěte, tedy 11,1%. Podrobné výsledky viz Tabulka 15.

Tabulka 15 – Chybný fonemický sluch v MŠ Holandská

MŠ Holandská - logopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	3	2	66,7	1	33,3
	Dívky	0	0	-	0	-
6	Chlapci	5	4	80,0	0	0,0
	Dívky	1	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	8	6	75,0	1	12,5
	Dívky	1	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Obě	9	6	66,7	1	11,1

3.4.3.2 MŠ Loucká

V nelogopedických třídách jsem vyšetřila celkem 18 dětí (9 chlapců, 9 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch jsem diagnostikovala u 9 dětí, tedy 50%. Při toleranci jedné chyby jsem zjistila chybný fonemický sluch u 3 dětí, tedy 16,7%. Podrobné výsledky viz Tabulka 16.

Tabulka 16 – Chybný fonemický sluch v MŠ Loucká

MŠ Loucká - nelogopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	5	4	80,0	2	40,0
	Dívky	4	0	0,0	0	0,0
6	Chlapci	4	3	75,0	1	25,0
	Dívky	5	2	40,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	9	7	77,8	3	33,3
	Dívky	9	2	22,2	0	0,0
5 a 6	Obě	18	9	50,0	3	16,7

V logopedické třídě jsem vyšetřila celkem 4 děti (3 chlapci, 1 dívka) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch jsem diagnostikovala u 3 dětí, tedy 75%. Při toleranci jedné chyby jsem zjistila chybný fonemický sluch u 2 dětí, tedy 50%. Podrobné výsledky viz Tabulka 17.

Tabulka 17 – Chybný fonemický sluch v MŠ Loucká

MŠ Loucká - logopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	2	1	50,0	1	50,0
	Dívky	0	0	-	0	-
6	Chlapci	1	1	100,0	1	100,0
	Dívky	1	1	100,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	3	2	66,7	2	66,7
	Dívky	1	1	100,0	0	0,0
5 a 6	Obě	4	3	75,0	2	50,0

3.4.3.3 MŠ Nám. Republiky

V nelogopedických třídách jsem testovala celkem 22 děti (10 chlapců, 12 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch jsem zjistila u 13 dětí, tedy 59,1%. Při toleranci jedné chyby se chybný fonemický sluch vyskytoval u 7 dětí, tedy 31,8%. Podrobné výsledky viz Tabulka 18.

Tabulka 18 – Chybný fonemický sluch v MŠ Nám. Republiky

MŠ Nám. Republiky - nelogopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	6	4	66,7	2	33,3
	Dívky	8	4	50,0	2	25,0
6	Chlapci	4	3	75,0	2	50,0
	Dívky	4	2	50,0	1	25,0
5 a 6	Chlapci	10	7	70,0	4	40,0
	Dívky	12	6	50,0	3	25,0
5 a 6	Obě	22	13	59,1	7	31,8

3.4.3.4 MŠ Pražská

V nelogopedických třídách jsem vyšetření provedla u 11 dětí (5 chlapců, 6 dívek) ve věku 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch se vyskytoval u 3 dětí, tedy 27,3%. Při toleranci jedné chyby se chybný fonemický sluch nevyskytoval u žádného dítěte. Podrobné výsledky viz Tabulka 19.

Tabulka 19 – Chybný fonemický sluch v MŠ Pražská

MŠ Pražská - nelogopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	3	1	33,3	0	0,0
	Dívky	4	0	0,0	0	0,0
6	Chlapci	2	2	100,0	0	0,0
	Dívky	2	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	5	3	60,0	0	0,0
	Dívky	6	0	0,0	0	0,0
5 a 6	Obě	11	3	27,3	0	0,0

V logopedické třídě jsem vyšetření provedla celkem u 10 dětí (6 chlapců, 4 dívky) ve věku 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch se vyskytoval celkem u 6 dětí, tedy 60%. Při toleranci jedné chyby jsem diagnostikovala chybný fonemický sluch u 5 dětí, tedy 50%. Podrobné výsledky viz Tabulka 20.

Tabulka 20 – Chybný fonemický sluch v MŠ Pražská

MŠ Pražská - logopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	2	2	100,0	2	100,0
	Dívky	3	1	33,3	1	33,3
6	Chlapci	4	2	50,0	2	50,0
	Dívky	1	1	100,0	0	0,0
5 a 6	Chlapci	6	4	66,7	4	66,7
	Dívky	4	2	50,0	1	25,0
5 a 6	Obě	10	6	60,0	5	50,0

3.4.3.5 Kompletní vzorek

V nelogopedických třídách ze všech MŠ jsem vyšetřila celkem 77 dětí (37 chlapců, 40 dívek) ve věkovém rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch jsem zjistila

dohromady u 38 dětí, tedy 49,4%. Při toleranci jedné chyby jsem diagnostikovala chybný fonemický sluch u 15 dětí, tedy 19,5%. Podrobné výsledky viz Tabulka 21.

Tabulka 21 – Chybný fonemický sluch

Všichni - nelogopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	21	14	66,7	6	28,6
	Dívky	24	7	29,2	3	12,5
6	Chlapci	16	11	68,8	4	25,0
	Dívky	16	6	37,5	2	12,5
5 a 6	Chlapci	37	25	67,6	10	27,0
	Dívky	40	13	32,5	5	12,5
5 a 6	Obě	77	38	49,4	15	19,5

V logopedických třídách ze všech MŠ jsem vyšetřila celkem 23 dětí (17 chlapců, 6 dívek) ve věkové rozmezí 5 až 6 let. Chybný fonemický sluch se vyskytoval dohromady u 15 dětí, tedy 65,2%. Při toleranci jedné chyby jsem diagnostikovala chybný fonemický sluch u 8 dětí, tedy 34,8%. Podrobné výsledky viz Tabulka 22.

Tabulka 22 – Chybný fonemický sluch

Všichni - logopedické třídy						
Věk	Pohlaví	Počet	Chybný fonemický sluch (bez tolerance)	Chybný fonemický sluch (bez tolerance) v %	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1)	Chybný fonemický sluch (s tolerancí 1) v %
5	Chlapci	7	5	71,4	4	57,1
	Dívky	3	1	33,3	1	33,3
6	Chlapci	10	7	70,0	3	30,0
	Dívky	3	2	66,7	0	0,0
5 a 6	Chlapci	17	12	70,6	7	41,2
	Dívky	6	3	50,0	1	16,7
5 a 6	Obě	23	15	65,2	8	34,8

3.4.4 Četnost chybně rozpoznávaných slov fonemickým sluchem

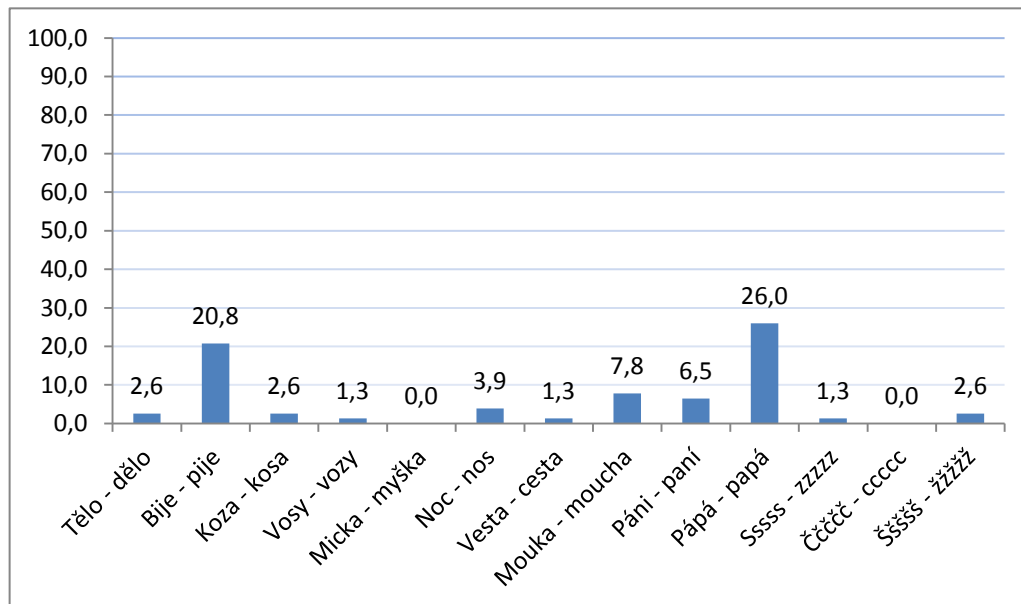
V nelogopedických třídách je fonemickým sluchem nejčastěji chybně rozpoznána dvojice slov: pápá - papá. Tuto dvojici slov chybně rozpoznalo 20 dětí, tedy 26% z celkového počtu 77 dětí. Druhá nejčastěji chybně rozpoznána dvojice slov: bije – pije. Chybně tuto dvojici slov rozpoznalo 16 dětí, tedy 20,8% z celkového počtu. Zbytek dvojic slov nedělal dětem velké potíže.

Podrobné výsledky viz Tabulka 23. Údaje z tabulky jsou pro přehlednost navíc zobrazeny v grafu – viz Graf 3.

Tabulka 23 – Četnost chybně rozpoznávaných slov fonemickým sluchem

Nelogopedické třídy						
Dvojice slov	Podle věku				Celkem	
	5 let		6 let			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
<u>Tělo</u> - dělo	1	2,2	1	3,1	2	2,6
<u>Bije</u> - pije	10	22,2	6	18,8	16	20,8
<u>Koza</u> - kosa	2	4,4	0	0,0	2	2,6
<u>Vosy</u> - vozy	1	2,2	0	0,0	1	1,3
<u>Micka</u> - myška	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<u>Noc</u> - nos	1	2,2	2	6,3	3	3,9
<u>Vesta</u> - cesta	0	0,0	1	3,1	1	1,3
<u>Mouka</u> - moucha	3	6,7	3	9,4	6	7,8
<u>Páni</u> - paní	3	6,7	2	6,3	5	6,5
<u>Pápá</u> - papá	12	26,7	8	25,0	20	26,0
<u>Sssss</u> - zzzzz	1	2,2	0	0,0	1	1,3
<u>Ččččč</u> - ccccc	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<u>Ššššš</u> - žžžžž	1	2,2	1	3,1	2	2,6

Graf 3 – Četnost chybně rozpoznávaných slov fonemickým sluchem (nelog. třídy)

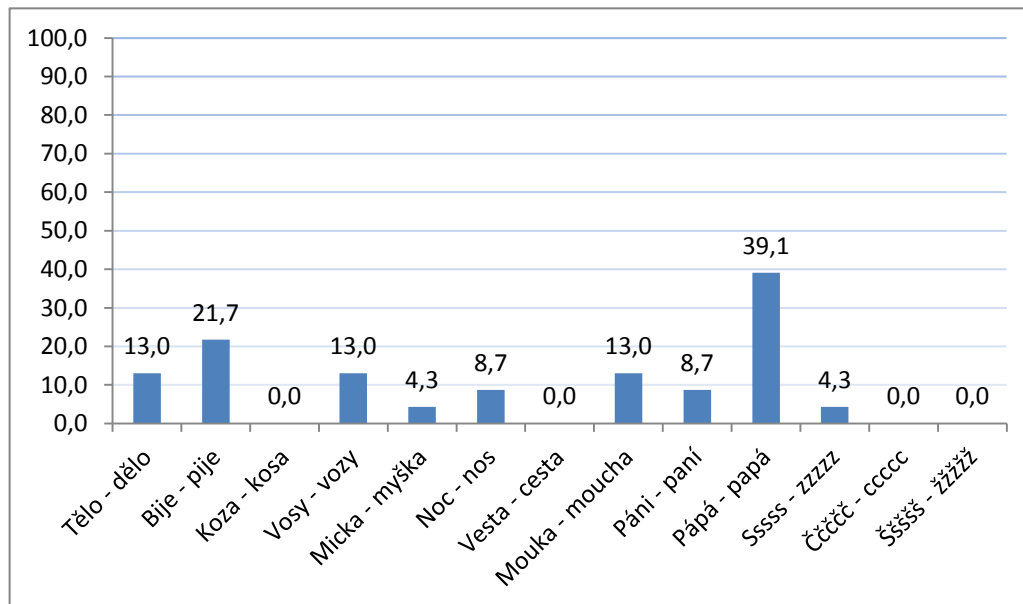
V logopedických třídách je fonemickým sluchem nejčastěji chybně rozpoznána dvojice slov: papá - papá. Tuto dvojici slov chybně rozpoznalo 9 dětí, tedy 39,1% z celkového počtu 23 dětí. Druhá nejčastěji chybně rozpoznána dvojice slov: bije – pije. Chybně tuto dvojici slov rozpoznalo 5 dětí, tedy 21,7% z celkového počtu. Zbytek dvojic slov nedělal dětem velké potíže.

Podrobné výsledky viz Tabulka 1. Údaje z tabulky jsou pro přehlednost navíc zobrazeny v grafu – viz Graf 4.

Tabulka 24 – Četnost chybně rozpoznaných slov fonemickým sluchem

Logopedické třídy						
Dvojice slov	Podle věku				Celkem	
	5 let		6 let			
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
<u>Tělo</u> - dělo	0	0,0	3	23,1	3	13,0
<u>Bije</u> - pije	5	50,0	0	0,0	5	21,7
<u>Koza</u> - kosa	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<u>Vosy</u> - vozy	3	30,0	0	0,0	3	13,0
<u>Micka</u> - myška	0	0,0	1	7,7	1	4,3
<u>Noc</u> - nos	0	0,0	2	15,4	2	8,7
<u>Vesta</u> - cesta	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<u>Mouka</u> - moucha	2	20,0	1	7,7	3	13,0
<u>Páni</u> - paní	2	20,0	0	0,0	2	8,7
<u>Pápá</u> - papá	3	30,0	6	46,2	9	39,1
<u>Sssss</u> - zzzzz	0	0,0	1	7,7	1	4,3
<u>Ččččč</u> - ccccc	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<u>Ššššš</u> - žžžžž	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Graf 4 – Četnost chybně rozpoznaných slov fonemickým sluchem (log. třídy)

Vyhodnocení výsledků

Hlavním cílem výzkumu bylo vyšetření výslovnosti vybraných hlásek českého jazyka a vyšetření fonemického sluchu u předškolních dětí. Tento cíl jsem splnila kvantitativním šetřením formou řízeného rozhovoru a následným statistickým zpracováním získaných dat.

Vyhodnocení jednotlivých hypotéz:

H1 – Předpokládám, že 80% dětí z nelogopedických tříd má správnou výslovnost.

Tato hypotéza **nebyla potvrzena**.

Při šetření jsem zjistila, že 62 dětí z nelogopedických tříd (z celkového počtu 77 dětí) – tedy 80,5% – nemá správnou výslovnost (tzn., že mají problém s výslovností alespoň jedné hlásky). Správnou výslovnost má jen 19,5% dětí – viz Tabulka 10.

H2 – Předpokládám, že 80% dětí z nelog. tříd má bezchybný fonemický sluch.

Tato hypotéza **nebyla potvrzena**.

Při šetření jsem zjistila, že 38 dětí z nelogopedických tříd (z celkového počtu 77 dětí) – tedy 49,4% – nemá bezchybný fonemický sluch (tzn., že chybně fon. sluchem rozlišili alespoň jedno slovo). Bezchybný fon. sluch má 50,6% dětí – viz Tabulka 21.

H3 – Předpokládám, že 80% dětí z logopedických tříd má správnou výslovnost.

Tato hypotéza **nebyla potvrzena**.

Při šetření jsem zjistila, že 23 dětí z logopedických tříd (z celkového počtu 23 dětí) – tedy 100% – nemá správnou výslovnost. Správnou výslovnost tedy nemá žádné dítě – viz Tabulka 11.

H4 – Předpokládám, že 80% dětí z log. tříd má bezchybný fonemický sluch.

Tato hypotéza **nebyla potvrzena**.

Při šetření jsem zjistila, že 15 dětí z logopedických tříd (z celkového počtu 23 dětí) – tedy 65,2% – nemá bezchybný fonemický sluch. Bezchybný fon. sluch má 34,8% dětí – viz Tabulka 22.

Parciálním cílem bylo určit četnost výskytu nesprávné výslovnosti jednotlivých hlásek a četnost výskytu chybně rozpoznávaných slov fonemickým sluchem.

Četnost výslovnosti

V logopedických i nelogopedických třídách jsem jako nejproblematictější hlásku zjistila hlásku /ř/. V pořadí druhá je hláska /r/ a následují skupiny hlásek /č, š, ž/ a /c, s, z/. Podrobné výsledky viz kapitola 3.4.2.

Četnost výskytu chybně rozpoznaných slov fonemickým sluchem

V logopedických i nelogopedických třídách se shodně jako nejproblematictější stalo slovo /pápá/ (ze dvojice pápá – papá). Na druhém místě bylo slovo /bije/ (ze dvojice bije – pije). Podrobné výsledky viz kapitola 3.4.4.

Hypotézy jsem stanovila na základě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání – RVP PV (PRAHA, 2006), podle kterého by dítě na konci předškolního období mělo zpravidla zvládnout správně vyslovovat a sluchově rozlišovat hlásky ve slovech.

Vyšetření ukázalo, že reálná situace je mnohem horší než by podle RVP PV měla být. Pouze 19,5% dětí z tříd bez logopedické péče mělo bezchybnou výslovnost. I přesto, že při vyhodnocování vynecháme nejproblematictější hlásky (vibranty), má bezchybnou výslovnost pouze 39% dětí.

Vyšetření také ukázalo, že ve třídách s logopedickou péčí jsou děti, které tuto péči opravdu potřebují. Žádné z testovaných dětí nemělo správnou výslovnost.

Výsledky vyšetření mne velmi překvapily a přijdou mi alarmující. Chybu pravděpodobně nemůžeme svalovat pouze na péči mateřských škol, ale také na rodinné prostředí – v dnešní uspěchané době asi rodiče nevěnují dostatečnou pozornost chybné výslovnosti dětí a její případné nápravě.

Cíl bakalářské práce byl splněn. Práce mi umožnila podrobněji nahlédnout do problematiky narušené výslovnosti a fonemického sluchu u dětí předškolního věku. Získané poznatky jsou pro mě velkým přínosem.

Shrnutí

Na základě prostudované odborné literatury práce pojednává o vývoji řeči z hlediska lidského druhu, jednotlivce, signálních soustav, jazykových rovin. Podrobněji se zaměřuje na foneticko-fonologickou rovinu, kde vysvětluje dělení hlásek českého jazyka, fonémy, distinktivní rysy v českém jazyce, modulační faktory souvislé řeči. Také popisuje fonemický sluch a dyslalii. Hlavním cílem výzkumu bylo vyšetření výslovnosti vybraných hlásek českého jazyka a vyšetření fonemického sluchu u dětí předškolního věku v běžných i logopedických třídách mateřských škol. Parciálním cílem bylo určit četnost výskytu nesprávné výslovnosti jednotlivých hlásek a četnost výskytu chybně rozpoznávaných slov fonemickým sluchem.

Použitá literatura

BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ, 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Edika. ISBN 978-80-2511-829-0.

BŘEZINOVÁ, J., 2006. *Rozvoj fonematického sluchu u dětí předškolního věku*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

COUFALOVÁ, L., 2009. *Mluva předškolních dětí*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.

ČERMÁKOVÁ, M., 2006. *Rozvoj fonematického sluchu u dětí předškolního věku*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

KAMIŠ, K., 1986. *Jazyk a jazyková výchova dětí předškolního věku*, sv. I. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 17-058-86.

KLENKOVÁ, J., 2000. *Kapitoly z logopedie. I. 2. vydání*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-88-5.

KLENKOVÁ, J., 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti; logopedická prevence; logopedická intervence v ČR; .....* Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1110-9.

KLENKOVÁ, J. a H. KOLBÁBKOVÁ, 2010. *Diagnostika předškoláka - správný vývoj řeči dítěte*. Brno: MC nakladatelství.

KRAHULCOVÁ, B., 2003. *Dislalie*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. ISBN 80-7041-413-8.

KRČMOVÁ, M., 2008. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. 3. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-636-9.

KUTÁLKOVÁ, D., 1996. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-115-0.

MATĚJČEK, Z., 1995. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. 3. vydání. Jinočany: H & H. ISBN 80-85787-27-X.

NEUBAUER, K., 2007. *Logopedie: učební text pro bakalářské studium speciální pedagogiky*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové. ISBN 978-80-7041-093-6.

PRAHA, V. Ú. P., 2006. Metodický portál RVP. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online] [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf

SOVÁK, M., 1986. *Logopedie předškolního věku*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 14-484-86.

ŠKODOVÁ, E. M. MORAVCOVÁ a F. MICHEK, 1995. *Hodnocení fonemického sluchu u předškolních dětí*. Praha: Realia. ISBN 8023803123.

ŠKODOVÁ, E. a I. JEDLIČKA, 2007. *Klinická logopedie*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-340-6.

TROJANOVÁ, K., 2003. Logopedie. *DYSLÁLIE – F 80.0* [online] [cit. 2012-12]. Dostupné z: <http://www.logopediecr.eu/pro-lekare/dyslalie-%E2%80%93-f-80-0>

ZELINKOVÁ, O., 2008. *Dyslexie v předškolním věku?*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-321-5.

ZELINKOVÁ, O., 2011. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0044-4.

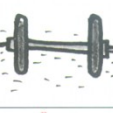

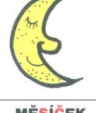

Přílohy

Příloha 1 – Testování výslovnosti

Obrázek 2 – Test výslovnosti

A	 MÁMA	 ÁLA	 PAPA	OU	 AU	 MOUCHA	 MOUKA
E	 MĚ	 JĚ	 EVA	P	 PEPA	 PIJE	 PÍP, PÍP, PÍP, PÍP
I	 TIK TIK	 JÍ	 MIMINO	B	 BOTA	 BUBEN	 BUBÁK
O	 BONBON	 BOTY	 TOTO	M	 MĚ	 MÁMA	 DŮM
Ú	 MŮ	 BUBUBU	 HŮ	T	 TŮTŮ	 TÁTA	 PĚT
D	 DŮM	 VODA	 BOUDA	K	 KOKO	 KAKAO	 MÁK
N	 NOHA	 NÁNA	 DEN	G	 GAGA	 GOL	 VAGÓN
F	 FŮ	 HAFÍK	 PÁNEV (F)	H	 HAJÁ	 HOUBA	 VÁHY
V	 VODA	 VANA	 PIVO	CH	 ČHATA	 UCHO	 MĚCH
J	 JÍ	 HAJÁ	 KYJ	T	 TIKÁ	 KOTĚ	 PUŤ, PUŤ

Obrázek 3 – Test výslovnosti

D				Z			
	DÍTĚ	DĚDA	HADÍ		ZELÍ	ZUBY	KŮZLE
	N					C S N	
NITĚ		MĚAU	KŮŇ	SLEPICE	ZAJÍČ		ZÁKUSEK
L					Č		
	LA LA LA	KOĽO	HŮĽ	ČINKA		KOČKA	MÍČ
	C					Š	
CIHLA		HADICE	NIC	ŠÁSEK	KOŠÍK		MYŠ
S					Ž		
	SÍTO	KOSA	NOS	ŽÁBA		NOŽÍK	ŽÍZALA
	Č S N					C S N Č S N	
JEŽEČEK		KOŽÍSEK	MAŠLIČKA	MACEŠKA	ŠTĚTEC		LŽICE
C S N Č S N					R		
	CVIČKY	HVĚZDIČKA	MĚSÍČEK	DRAK		MUCHOMŮRKA	SÝR
	Ř					D R Ě	
DŘÍVÍ		ŘEPA	TALÍŘ	JEŽEČEK	KOŽÍSEK		MAŠLIČKA
				MACEŠKA	ŠTĚTEC		LŽICE

Příloha 2 – Testování fonemického sluchu

Rozlišování slov podle obrázků (viz Obrázek 4):

- změna znělosti ve slově: tělo – dělo; bije – pije; koza – kosa; vosy – vozy,
- změna hlásky ve slově: Micka – myška; nos – noc; cesta – vesta; mouka – moucha,
- změna délky samohlásky: paní – páni; pá, pá – papá,
- zvuk sykavek: ssss – zzzz; cccc – čččč; žžžž – šššš

Obrázek 4 – Test fonemického sluchu

Příloha 3 – Vyšetřovací list

Vyšetřovací list					
Název MŠ:					
Log. třída:	A	N	Pohlaví:	M	Ž
Věk:					

Výslovnost					
Máma	A	N	Den	A	N
Ála	A	N	Fú	A	N
Papá	A	N	Hafík	A	N
Mé	A	N	Pánev	A	N
Jé	A	N	Voda	A	N
Eva	A	N	Vana	A	N
Tik tik	A	N	Pivo	A	N
Jí	A	N	Jí	A	N
Mimino	A	N	Hajá	A	N
Bonbon	A	N	Kyj	A	N
Boty	A	N	Koko	A	N
Toto	A	N	Kakao	A	N
Mú	A	N	Mák	A	N
Bu bu bu	A	N	Gaga	A	N
Hú	A	N	Gól	A	N
Au	A	N	Vagón	A	N
Moucha	A	N	Hajá	A	N
Mouka	A	N	Houba	A	N
Pepa	A	N	Váhy	A	N
Pije	A	N	Chata	A	N
Píp píp píp	A	N	Ucho	A	N
Bota	A	N	Měch	A	N
Buben	A	N	Tiká	A	N
Bubák	A	N	Kotě	A	N
Mé	A	N	Puť puť	A	N
Máma	A	N	Dítě	A	N
Dům	A	N	Děda	A	N
Tú tú	A	N	Hadi	A	N
Táta	A	N	Nitě	A	N
Pět	A	N	Mňau	A	N
Dům	A	N	Kůň	A	N
Voda	A	N	La la la	A	N
Bouda	A	N	Kolo	A	N
Noha	A	N	Hůl	A	N
Nána	A	N	Cihla	A	N
Hadice	A	N			
Nic	A	N			
Síto	A	N			
Kosa	A	N			
Nos	A	N			
Zelí	A	N			
Zuby	A	N			
Kůzle	A	N			
Slepice	A	N			
Zajíc	A	N			
Zákusek	A	N			
Činka	A	N			
Kočka	A	N			
Míč	A	N			
Šašek	A	N			
Košík	A	N			
Myš	A	N			
Žába	A	N			
Nožík	A	N			
Žížala	A	N			
Ježeček	A	N			
Kožíšek	A	N			
Mašlička	A	N			
Maceška	A	N			
Štětec	A	N			
Lžice	A	N			
Cvičky	A	N			
Hvězdička	A	N			
Měsíček	A	N			
Drak	A	N			
Mochomůrka	A	N			
Sýr	A	N			
Dříví	A	N			
Řepa	A	N			
Talíř	A	N			

Fonematický sluch					
Tělo - dělo	A	N	Mouka - moucha	A	N
Bije - pije	A	N	Páni - paní	A	N
Koza - kosa	A	N	Pápá - papá	A	N
Vosy - vozy	A	N	Sssss - zzzzz	A	N
Micka - myška	A	N	Ččččč - ccccc	A	N
Noc - nos	A	N	Ššššš - žžžžž	A	N
Vesta - cesta	A	N			